

UNIwersytet Jagielloński w Krakowie

Wydział Prawa i Administracji

Katedra Prawa Cywilnego

Yiyu Chen

Nr albumu: 1159811

Kierunek: Prawo

Przesłanki rozwodu w prawie polskim i chińskim

Praca magisterska napisana
pod kierunkiem naukowym
dr hab. Bartłomieja Swaczyny

Kraków 2023

Spis treści

Wstęp	8
Rozdział I. Geneza regulacji przesłanek rozvodu w Polsce i Chinach	10
§ 1. Ewolucja regulacji przesłanek rozvodu w Polsce.....	10
§ 2. Ewolucja regulacji przesłanek rozvodu w Chinach.....	12
I. Ewolucja rozvodu przeprowadzonego w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw.....	13
A. Okres 1950-1980.....	13
B. Okres 1980-2001.....	15
C. Okres 2001-2021.....	17
D. Okres od 2021 r.....	18
E. Podsumowanie.....	19
II. Ewolucja rozvodu przed sądem.....	20
A. Okres 1950-1980.....	20
B. Okres 1980-2001.....	23
C. Okres 2001-2021.....	27
D. Okres od 2021 r.....	29
E. Podsumowanie.....	29
Rozdział II. Przesłanki rozvodu w prawie polskim	31
§ 1. Pozytywna przesłanka zupełnego i trwałego rozkładu pożycia.....	31
I. Rozkład pożycia małżonków.....	31
II. Zupełność rozkładu pożycia.....	33
A. Więzy uczuciowa.....	33
B. Więzy fizyczna.....	34
C. Więzy gospodarcza.....	34
III. Trwałość rozkładu pożycia.....	35
§ 2. Negatywne przesłanki.....	36
I. Sprzeczność orzeczenia rozvodu z dobrem wspólnych małoletnich dzieci.....	36

A. Pojęcie dobra dziecka.....	37
B. Pojęcie wspólnych małoletnich dzieci małżonków.....	37
C. Wystąpienie przesłanki sprzeczności z dobrem dziecka	38
II. Sprzeczność orzeczenia rozwodu z zasadami współżycia społecznego ...	41
A. Pojęcie zasad współżycia społecznego	41
B. Przykłady sprzeczności rozwodu z zasadami współżycia społecznego.....	41
C. Brak sprzeczności z zasadami współżycia społecznego	42
III. Żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia	43
A. Wyłączna wina rozkładu pożycia.....	44
B. Zgoda na rozwód małżonka niewinnego.....	45
C. Sprzeczność odmowy zgody na rozwód z zasadami współżycia społecznego.....	46
Rozdział III. Przesłanki rozwodu w prawie chińskim	50
§ 1. Rozwód uzyskany przez dobrowolne porozumienie małżonków zarejestrowany w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw.....	50
I. Przesłanki materialne.....	50
A. Bycie małżonkami mającymi pełną zdolność do czynności prawnych.....	50
B. Dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie.....	51
C. Zgodne stanowisko na temat dzieci, majątku oraz długów.....	52
II. Przesłanki formalne.....	52
A. Osobiste złożenie wniosku o rozwód w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw.....	52
B. Okres na ochłonięcie	53
C. Ocena wniosku o rozwód	54
D. Wydanie aktu rozwodu.....	54
§ 2. Rozwód uzyskany przez orzeczenie sądu	54
I. Pozytywne przesłanki	54

A. Rola mediacji w sprawach rozwodowych.....	55
B. Rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami	57
C. Uznanie małżonka za zaginionego	65
D. Kontynuacja separacji po wyroku odmawiającym rozwodu	66
II. Negatywne przesłanki	66
A. Żądanie rozwodu przez małżonka żołnierza pozostającego w służbie czynnej bez zgody żołnierza.....	67
B. Żądanie rozwodu przez męża w czasie ciąży żony, po porodzie oraz po przerwaniu ciąży	68
Rozdział IV. Porównanie przesłanek rozwodu w obu krajach	69
§ 1. Pozytywne przesłanki rozwodu	69
§ 2. Negatywne przesłanki rozwodu.....	72
Zakończenie	75
Bibliografia	76
Orzecznictwo	79
Aneks.....	81

Wykaz skrótów

Akty prawne

a.r.m. – Rozporządzenie z dnia 1 czerwca 1955 r. - Akt regulujący rejestrację małżeństw (<https://www.lawtime.cn>, data dostępu: 29 grudnia 2022 r.)

a.r.m. z 1980 r. – Rozporządzenie z dnia 11 listopada 1980 r. – Akt regulujący rejestrację małżeństw (CLI.2.179668)

a.r.m. z 1986 r. – Rozporządzenie z dnia 15 marca 1986 r. – Akt regulujący rejestrację małżeństw (CLI.2.2726)

ch.k.c. – Kodeks z dnia 28 maja 2020 r. – Kodeks cywilny Chińskiej Republiki Ludowej (CLI.1.342411)

ch.p.m. – Ustawa z dnia 1 maja 1950 r. – Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej (CLI.1.94658)

ch.p.m. z 1980 r. – Ustawa z dnia 10 września 1980 r. – Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej (CLI.1.797)

ch.p.m. z 2001 r. – Ustawa z dnia 28 kwietnia 2001 r. – Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej (CLI.1.35339)

i.n.s.l. – Interpretacja z dnia 29 grudnia 2020 r. – Interpretacja (I) Najwyższego Sądu Ludowego w sprawie stosowania księgi „Małżeństwo i rodzina” Kodeksu cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej (CLI.3.349603)

k.r. – Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz. U. Nr 34, poz. 308 ze zm.)

k.r.o. – Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359.)

p.p.p.d. – Ustawa z dnia 27 grudnia 2015 r. – Prawo przeciwdziałania przemocy domowej Chińskiej Republiki Ludowej (CLI.1.261780)

r.k.r.m. – Rozporządzenie z dnia 1 lutego 1994 r. – Rozporządzenie o kontroli rejestracji małżeństw (CLI.2.9144)

r.r.m. – Rozporządzenie z dnia 8 sierpnia 2003 r. – Rozporządzenie o rejestracji małżeństw (CLI.2.49012)

Organy orzekające

SA – Sąd Apelacyjny

SN – Sąd Najwyższy

Czasopisma i publikatory

CLI. – Chinalawinfo

Dz.U. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej

NP – Nowe Prawo

PiP – Państwo i Prawo

OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego

OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna

OSNCK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Karnej

OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna i Pracy

Inne skróty

art. – artykuł

m.in. – między innymi

n. – następne

niepubl. – niepublikowany

np. – na przykład

Nr – numer

poz. – pozycja

red. – redakcja

r. – rok

s. – strona

t. – tom

tj. – to jest

tzw. – tak zwany

z. – zeszyt

zd. – zdanie

ze zm. – ze zmianami

zob. – zobacz

Wstęp

Rodzina stanowi podstawową komórkę społeczną, a zatem jej analiza z punktu widzenia prawa rodzinnego ma istotne znaczenie dla zrozumienia wartości danego społeczeństwa. Jednym z niezmiernie ważnych aspektów prawa rodzinnego jest instytucja rozwodu, polegająca na prawnym zakończeniu małżeństwa. Punktem wyjścia dla analizy tego zagadnienia są prawnie uregulowane przesłanki rozwodu, wskazujące na określone kryteria, na których podstawie należy rozwiązać związek małżeński.

Przedmiotem niniejszej pracy jest omówienie przesłanek rozwodu w prawie polskim i chińskim. Należy przy tym wskazać, że poprzez prawo chińskie rozumie się tutaj wyłącznie prawo Chińskiej Republiki Ludowej, bez uwzględnienia odrębnych regulacji prawnych w specjalnych regionach administracyjnych ChRL, takich jak Hongkong i Makau. Niniejsze opracowanie ma na celu przybliżenie problematyki kryteriów uzasadniających rozwód w obu systemach prawnych oraz ukazanie różnorodności podejścia polskich i chińskich ustawodawców w tym zakresie.

Niniejsza praca opiera się przede wszystkim na metodzie analitycznej, obejmującej dokładne zbadanie norm prawnych i orzecznictwa w zakresie przesłanek rozwodowych, jak również na metodzie prawnoporównawczej, zestawiającej podobieństwa i różnice polskiej oraz chińskiej regulacji w tym przedmiocie. Ponadto, w ograniczonym zakresie zostanie także zastosowana metoda historyczna, celem wyjaśnienia kontekstu oraz rozwoju instytucji rozwodu w tych dwóch państwach. Połączenie powyższych metod badawczych pozwoli na ocenę obowiązujących obecnie w Polsce i Chinach rozwiązań prawnych w zakresie przesłanek rozwodowych, jak również na rozważenie sugestii *de lege ferenda*. Do analizy zostaną wykorzystane źródła i materiały sporządzone zarówno w języku polskim, jak i chińskim, co pozwoli na zarysowanie możliwie pełnego obrazu regulacji prawnej.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich opisano ewolucję polskiego i chińskiego prawa rozwodowego. Druga część pracy poświęcona została analizie pozytywnych i negatywnych przesłanek rozwodu zawartych w obecnie

obowiązującym w Polsce Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Trzeci rozdział skupia się na przesłankach rozwodu przewidzianych w aktualnym Kodeksie cywilnym Chińskiej Republiki Ludowej – w tym zakresie omawiane są przesłanki dopuszczalności rozwodu i ich ograniczenia zarówno w trybie urzędowym, jak i sądowym. Ostatni rozdział opiera się na porównaniu przesłanek rozwodu w obu krajach, wskazując na konkretne podobieństwa i różnice, a także sugerowane modyfikacje *de lege ferenda*. Pracę zwięźczo oceną regulacji przesłanek rozwodu w obydwóch badanych systemach prawnych.

Rozdział I. Geneza regulacji przesłanek rozwodu w Polsce i Chinach

§ 1. Ewolucja regulacji przesłanek rozwodu w Polsce

Zunifikowanie regulacja rozwodu w Polsce nastąpiło wraz z wejściem w życie Prawa małżeńskiego¹ w dniu 1 stycznia 1946 r.² Według art. 24 dekretu, sąd orzekał rozwód na żądanie jednego z małżonków, jeżeli stwierdził stały rozkład pożycia małżonków oraz uznał, że dobro niepełnoletnich dzieci nie stoi temu na przeszkodzie. Jednocześnie wskazany przepis wymieniał jedenaście przyczyn powstania rozkładu. Obejmowały one cudzołóstwo, nastawanie na życie powoda lub jego dziecka, odmawianie środków utrzymania rodziny, opuszczenie wspólnego zamieszkania bez słusznej przyczyny, dopuszczenie się przestępstwa hańbiącego, prowadzenie życia hulaszczego lub rozwiązłego, uprawianie zajęcia hańbiącego lub ciągnięcie z niego zysków, nałogowe pijaństwo lub narkomania, weneryczna choroba zaraźliwa dla małżonka lub niebezpieczna dla potomstwa, choroba psychiczna oraz niemoc płciowa.

W myśl omawianej regulacji, pozytywną przesłanką rozwodu był stały rozkład pożycia małżonków wywołany przez zawinione bądź niezawinione przyczyny, a negatywną – sprzeczność orzeczenia rozwodu z dobrem niepełnoletnich dzieci. Dodatkowo, w drodze wykładni tego przepisu w judykaturze ukształtowała się tzw. zasada rekryminacji, zgodnie z którą rozwód był niedopuszczalny, gdy żądał tego małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia. Uzyskanie rozwodu było jednak możliwe w przypadku, w którym rozkład był spowodowany winą obojga małżonków.³

Od 1 października 1950 r. zaczął obowiązywać Kodeks rodzinny⁴, który przewidywał pewne zmiany w zakresie regulacji instytucji rozwodu. Po pierwsze, jako pozytywną przesłankę rozwodu przyjęto „zupełny i trwały rozkład pożycia” powstający w wyniku „ważnych powodów” (art. 29 § 1 k.r.) – bez ich przykładowego wyliczenia. Po drugie, sformułowano wprost zasadę rekryminacji i wyjątki od niej,

¹ Dekret z dnia 25 września 1945 r. - Prawo małżeńskie, Dz. U. Nr 48, poz. 270.

² Zob. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Rozwód. Materialnoprawne podstawy rozwodu oraz postępowanie odrębne w sprawie o rozwód. Komentarz praktyczny wraz z wzorami pism procesowych*, Warszawa 2021, s. 4.

³ Zob. tamże.

⁴ Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. - Kodeks rodzinny, Dz. U. Nr 34, poz. 308 ze zm.

które zachodziły w sytuacji, w której drugi małżonek wyraził zgodę na rozwód (art. 30 § 1 k.r.) lub małżonkowie pozostawali w długotrwałej rozłące (art. 30 § 2 k.r.).

Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁵ wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1965 r., zastępując wskazaną wcześniej regulację. Pozytywna przesłanka „zupełnego i trwałego rozkładu pożycia” zawarta w poprzedniej ustawie została utrzymana z pominięciem ważnych przyczyn rozwodowych (art. 56 § 1 k.r.o.). Natomiast w zakresie negatywnych przesłanek utrzymano także klauzulę dobra dziecka oraz dodano kolejną przesłankę niedopuszczalności rozwodu, a mianowicie sprzeczność z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 2 k.r.o.). Modyfikacji uległ również drugi wyjątek od zasady rekryminacji. W nowym ujęciu należy bowiem uwzględnić żądanie małżonka wyłącznie winnego, jeżeli odmowa zgody na rozwód drugiego małżonka jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 3 *in fine* k.r.o.).

Powyższe zestawienie wskazuje na dwie główne zmiany w uregulowaniu przesłanek rozwodu w prawie polskim. Pierwsza zmiana dotyczyła roli i charakteru przyczyn rozkładu pożycia. Zarówno kazuistyczne ujęcie dekretu z 1945 r., jak i przesłanka „ważnych powodów” w Kodeksie rodzinnym z 1950 r. miały na celu zapobiegnięcie nadużywaniu prawa do rozwodu oraz utrzymanie trwałości związku małżeńskiego. Jednak praktyka pokazała, że uzależnienie rozwiązania małżeństwa od wykazania przyczyn rozkładu pożycia nie realizowało tego zadania w zadowalający sposób. Prowadziło to do nieuzasadnionego utrzymywania związków martwych.⁶ W konsekwencji, obecnie obowiązujące przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie wymagają, aby trwały i zupełny rozkład pożycia nastąpił z ważnych powodów. Mimo tego w polskim orzecznictwie wskazuje się, że nadal istnieje potrzeba wyjaśnienia przyczyn rozkładu jako istotnego elementu okoliczności dla oceny, czy żądanie rozwodu jest bezpodstawne czy nie.⁷

Kolejna zmiana dotyczyła negatywnych przesłanek rozwodu. Wprowadzenie

---

⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 1359.

⁶ Zob. K. Sawczuk-Skibińska, *Rozkład pożycia a możliwość pojednania małżonków w procesie o rozwód*, Warszawa 2016, s. 15-17.

⁷ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77.

zasady rekryminacji w Kodeksie rodzinnym z 1950 r. stworzyło normatywną podstawę odmowy orzeczenia rozwodu, gdy stroną żądającą był małżonek wyłącznie winny. Następnie, w obowiązującym obecnie Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym dodatkowo położono nacisk na zasady współżycia społecznego. Nie tylko uwzględniono je przy regulacji zasady rekryminacji, lecz również potraktowano je jako kolejną samodzielną przesłankę niedopuszczalności rozwodu.

Wspomniane dwie zmiany wskazują na uwzględnienie w polskiej regulacji rozwodu niecelowości formalnego utrzymywania małżeństw, które faktycznie nie funkcjonują, z uwzględnieniem interesu społecznego oraz interesu małżonka niewinnego. Zarysowana ewolucja polskiego prawa rozwodowego zasługuje na aprobatę.

§ 2. Ewolucja regulacji przesłanek rozwodu w Chinach

W czasach starożytnych chińskie stosunki małżeńskie i rodzinne były kształtowane przez zasady etyki i etykiety konfucjańskiej.⁸ Wśród nich najbardziej znana była zasada tzw. „trzy posłuszeństwa i cztery cnoty” („*san cong si de*”). Zasada ta kształtowała stosunek zależności kobiet od mężczyzn na różnych etapach jej życia. Przed ślubem, chińskie kobiety musiały przestrzegać wszystkich nakazów ojca, następnie męża w czasie trwania małżeństwa, a potem – syna w okresie wdowieństwa. Wymagano przy tym, aby kobiety były wierne, zadbane i uważne, oraz żeby zajmowały się jedynie sprawami rodzinnymi, takimi jak rodzenie i wychowanie dzieci czy wykonywanie domowych obowiązków.⁹

Prawo do rozwodu w Chinach było historycznie wyłącznie przywilejem mężczyzn. Mogli oni rozwieść się w drodze jednostronnego oświadczenia wyrażającego wolę zakończenia związku, jeśli wystąpił jeden z tzw. „siedmiu powodów porzucenia żony” („*qi chu*”), obejmujący: brak dbania o rodziców męża, niemożność urodzenia dziecka, zdradę, zazdrość względem konkubin męża, poważną

---

⁸ Zob. Y. Xia, *Hun yin jia ting ji cheng fa: Di san ban*, Beijing 2021, s. 27.

⁹ Zob. K. Song, *Zhong guo nv xing zai hun yin zhong de di wei bian qian*, „She hui guan cha” 2014, nr 1, s. 174; S. Chang, *Chinese Women, Marriage and Gender: exploring the idea of women and marriage over time in the context of China*, „Major Papers” 2020, s. 5-6.

chorobę, nawyk plotkowania lub naruszenie majątku wspólnego bądź osobistego męża poprzez rozporządzenie nim bez jego zgody. Taki sposób rozwiązania małżeństwa obowiązywał przez ponad tysiąc lat.¹⁰

Pozycja chińskich kobiet w rodzinie uległa poprawie dopiero po wejściu w życie Prawa małżeńskiego Chińskiej Republiki Ludowej¹¹ w dniu 1 maja 1950 r. Była to pierwsza ustawa o małżeństwie po powstaniu ChRL, w której wyraźnie zaznaczono, że znosi system feudalny bazujący na męskiej wyższości nad kobietą, wprowadzając nowy system budowany na zasadach wolności małżeństwa, monogamii, równouprawnienia oraz ochrony słusznych interesów kobiet i dzieci (art. 1 ch.p.m.). Wejście w życie prawa małżeńskiego było fundamentalną zmianą, ponieważ po raz pierwszy zagwarantowane zostały prawa chińskich kobiet w małżeństwie, m.in. poprzez zapewnienie im prawa do rozwodu na równi z mężczyznami.¹²

Wskazana ustawa wprowadziła dwa tryby zakończenia stosunku małżeństwa, a mianowicie rozwód przed urzędem do spraw rejestracji małżeństw oraz przed sądem. W pierwszym trybie rozwód mógł być uzyskany przez zarejestrowanie porozumienia małżonków w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw. W trybie sądowym rozwód następował na mocy orzeczenia właściwego sądu. System ten podlegał ewolucji w kolejnych dziesięcioleciach aż do wejścia w życie obecnie obowiązującego Kodeksu cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej¹³ w dniu 1 stycznia 2021 r.

I. Ewolucja rozwodu przeprowadzonego w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw

A. Okres 1950-1980

W myśl art. 17 ch.p.m. rozwód powinien zostać udzielony w wypadku, gdy

---

¹⁰ Zob. Y. Ma, *Hun yin jia ting ji cheng fa xue: Di si ban*, Beijing 2018, s. 105, 107.

¹¹ Ustawa z dnia 1 maja 1950 r. - Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa ustawy brzmi: Zhong hua ren min gong he guo hun yin fa), CLI.1.94658.

¹² Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 107.

¹³ Ustawa z dnia 28 maja 2020 r. - Kodeks cywilny Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa ustawy brzmi: Zhong hua ren min gong he guo min fa dian), CLI.1.342411.

mężczyzna i kobieta zgodnie o to wnosili. Jeżeli rozwód był dobrowolny, obie strony rejestrowały się w lokalnym rządzie ludowym i uzyskiwały akt rozwodu. Akt ten wydawano niezwłocznie, jeśli urząd stwierdził, że złożono dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem.¹⁴ Z tego przepisu wynikały dwie przesłanki materialne, tj. dobrowolne oświadczenia woli stron w sprawie rozwodu oraz zgodne stanowisko na temat dzieci i majątku.¹⁵

We wskazanym przepisie przewidziano także trzy przesłanki formalne, obejmujące złożenie wniosku o rozwód w lokalnym rządzie ludowym, ocena wniosku oraz wydanie aktu rozwodu.¹⁶ Zaznaczyć trzeba, że właściwy organ dokonywał wyłącznie formalnej oceny wniosku o rozwód, badając tylko, czy strony złożyły zgodne oświadczenia co do rozwodu, dzieci oraz majątku. Natomiast kwestie przyczyn rozstania, wygaśnięcia uczucia u drugiej osoby, czy słuszności nie były brane pod uwagę.¹⁷

W dniu 1 czerwca 1955 r. wydano rozporządzenie nazwane Aktem regulującym rejestrację małżeństw¹⁸, pełniące funkcję pomocniczą do wcześniej omówionej ustawy. Akt ten doprecyzował pierwszą przesłankę formalną, a mianowicie osobiste stawiennictwo przed urzędem do spraw rejestracji małżeństw oraz wypełnienie wniosku o rozwód na miejscu (art. 5 *in principio* a.r.m.). Oznaczało to, że tego rodzaju wnioski nie mógł być złożony korespondencyjnie lub przez osobę trzecią, nawet jeśli miała ona pełnomocnictwo małżonka.¹⁹ Natomiast w przypadku, w którym

---

¹⁴ Wszystkie tłumaczenia tekstów chińskojęzycznych są tłumaczeniami własnymi autorki.

¹⁵ Zob. X. Duan, *Wo guo deng ji li hun zhi du wan shan yan jiu*, Sichuan 2020, s. 6; M. Lan, *Deng ji li hun zhi du wen ti yan jiu*, Beijing 2020, s. 10.

¹⁶ Zob. X. Duan, *Wo guo...*, Sichuan 2020, s. 6.

¹⁷ Zob. S. Tian, *60 nian lai wo guo xie yi li hun zhi du de bian qian ji wei lai li fa zhi zhan wang — jian tan xie yi li hun zhong fa lv gan yu de fan wei yu tu jing dui zhong guo deng ji li hun zhi du de ping jia yu fan si*, „He bei ke ji da xue xue bao (She hui ke xue ban)” 2010, nr 10(04), s. 43; C. Wu, Y. Xia, *Gai ge kai fang san shi nian zhong guo hun yin li fa zhi shan bian*, „Zhong hua nv zi xue yuan yuan bao” 2009, nr 21(01), s. 19.

¹⁸ Rozporządzenie z dnia 1 czerwca 1955 r. - Akt regulujący rejestrację małżeństw (w oryginale nazwa rozporządzenia brzmi: Hun yin deng ji ban fa), <https://www.lawtime.cn>, data dostępu: 29 grudnia 2022 r.

¹⁹ Zob. R. Li, *Wo guo deng ji li hun zhi du yan jiu*, Sichuan 2019, s. 12; M. Lan, *Deng ji...*, Beijing 2020, s. 12.

małżonek nie był w stanie wypełnić wniosku pisemnie, mógł wyrazić swoją wolę ustnie, a urzędnik spisywał to oświadczenie we wniosku (art. 5 *in fine* a.r.m.).

B. Okres 1980-2001

Nowe Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej²⁰ zostało uchwalone w dniu 10 września 1980 r. Przesłanki materialne i formalne zawarte w art. 17 ch.p.m. zostały utrzymane ze zmianą słów „lokalny rząd ludowy” na słowa „urząd do spraw rejestracji małżeństw” oraz z dodaniem wymagania osobistego stawiennictwa stron w urzędzie (art. 24 ch.p.m. z 1980 r.). Natomiast w znowelizowanym Akcie regulującym rejestrację małżeństw²¹ z dnia 11 listopada 1980 r. usunięto jedynie przepis dotyczący ustnego złożenia oświadczenia woli o rozwodzie na miejscu.

Dopiero w kolejnym Akcie regulującym rejestrację małżeństw²² wydanym w dniu 15 marca 1986 r. uszczegółowiono pierwszą i drugą przesłankę formalną. Po pierwsze, przy złożeniu wniosku o rozwód strony powinny przedstawić urzędowi swój dowód osobisty lub tzw. certyfikat rezydencji oraz akt małżeństwa (art. 7 a.r.m. z 1986 r.). Po wtóre, wniosek o rozwód miał zostać pozostawiony bez rozpoznania w przypadku żądania rozwodu tylko przez jedną ze stron lub braku zgodnego stanowiska na temat dzieci oraz majątku (art. 7 *in fine* a.r.m. z 1986 r.).

W dniu 1 lutego 1994 r. uchwalono nowy akt pomocniczy, Rozporządzenie o kontroli rejestracji małżeństw²³, w którym wprowadzono cztery istotne zmiany w zakresie przesłanek rozwodu.

Po pierwsze, poza dowodem osobistym, certyfikatem rezydencji i aktem małżeństwa, osoby zainteresowane musiały przedstawić także porozumienie rozwodowe oraz zaświadczenie o zawarciu związku małżeńskiego, wystawiane przez jednostkę pracy lub miejski albo wiejski komitet mieszkańców (art. 14 § 3 i § 4 r.k.r.m.).

---

²⁰ Ustawa z dnia 10 września 1980 r. - Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa ustawy brzmi: Zhong hua ren min gong he guo hun yin fa), CLI.1.797.

²¹ Rozporządzenie z dnia 11 listopada 1980 r. - Akt regulujący rejestrację małżeństw (w oryginale nazwa rozporządzenia brzmi: Hun yin deng ji ban fa), CLI.2.179668.

²² Rozporządzenie z dnia 15 marca 1986 r. - Akt regulujący rejestrację małżeństw (w oryginale nazwa rozporządzenia brzmi: Hun yin deng ji ban fa), CLI.2.2726.

²³ Rozporządzenie z dnia 1 lutego 1994 r. - Rozporządzenie o kontroli rejestracji małżeństw (w oryginale nazwa rozporządzenia brzmi: Hun yin deng ji guan li tiao li), CLI.2.9144.

Po drugie, porozumienie rozwodowe powinno zawierać zgodne stanowisko dotyczące nie tylko opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem, ale również uregulowania długów oraz wsparcia finansowego w razie niedostatku małżonka. Co ważne, treść porozumienia powinna sprzyjać ochronie słusznych praw i interesów kobiety oraz dzieci (art. 15 r.k.r.m.). Wskazany wymóg świadczył o tym, że urząd do spraw rejestracji małżeństw musiał dokonać także materialnej oceny wniosku o rozwód. Innymi słowy, istotna była również kwestia, czy treść zawarta w porozumieniu była zgodna z dobrem kobiety i dzieci.²⁴

Po trzecie, określono miesięczny termin oceny wniosku przez urząd od dnia jego przyjęcia (art. 16 r.k.r.m.). Oznaczało to, że akt rozwodu nie mógł być wydany natychmiast na miejscu, lecz dopiero po upływie miesiąca.

Po czwarte, rozszerzono zakres pozostawienia wniosku o rozwód bez rozpoznania o sytuację, w której jedna lub obydwie strony miały ograniczoną zdolność do czynności prawnych lub nie posiadały zdolności do czynności prawnych (art. 18 § 3 r.k.r.m.). Wniosek pozostawiało się bez rozpoznania także wtedy, gdy osoby zainteresowane nie dokonały rejestracji ich małżeństwa w urzędzie (art. 18 § 4 r.k.r.m.). W konsekwencji pojawiła się kolejna przesłanka materialna, a mianowicie bycie małżonkami mającymi pełną zdolność do czynności prawnych. Oznaczało to, że tego rodzaju rozwód nie miał zastosowania w odniesieniu do osób żyjących w związku nieformalnym bądź nieposiadających pełnej zdolności do czynności prawnych.²⁵

Wyżej wymienione zmiany legislacyjne – w tym zwłaszcza pierwsze cztery – sprawiły, że rozwód przestał być sprawą prywatną i stał się sprawą, w którą mogła ingerować władza publiczna. Ograniczyło to zatem autonomię woli stron przez przyznanie władzy publicznej funkcji kontrolnej oraz nadzorczej. W konsekwencji czynność polegająca na rejestracji rozwodu w urzędzie miała charakter bardziej administracyjny niż cywilnoprawny.²⁶ Z tej również przyczyny w ówczesnym czasie

---

²⁴ Zob. S. Tian, *60 nian lai...*, „He bei ke ji da xue xue bao (She hui ke xue ban)” 2010, nr 10(04), s. 43.

²⁵ Zob. L. Fan, *Zhong hua ren min gong he guo hun yin fa ping zhu · Li hun*, Xiamen 2021, s. 91.

²⁶ Zob. Y. Xia, *Dui zhong guo...*, „Fa xue za zhi” 2008, nr 2, s. 13-14.

małżonkowie często woleli ubiegać się o rozwód w sądzie.²⁷

C. Okres 2001-2021

Nowelizacja Prawa małżeńskiego Chińskiej Republiki Ludowej²⁸ weszła w życie w dniu 28 kwietnia 2001 r. Przepis regulujący przesłanki rozwodu udzielonego przez urząd do spraw rejestracji małżeństw zawarty w poprzedniej ustawie został utrzymany (art. 31 ch.p.m. z 2001 r.). Natomiast pewne zmiany dotyczące przesłanek rozwodu przewidziano w kolejnym akcie pomocniczym nazwanym Rozporządzeniem o rejestracji małżeństw²⁹ z dnia 8 sierpnia 2003 r.

Regulacja ta przede wszystkim doprecyzowała kwestie podmiotowe. Pojawił się wymóg, aby przynajmniej jedna ze stron była obywatelem Chińskiej Republiki Ludowej. Oznaczało to, że sami cudzoziemcy lub obywatele Hongkongu, Makau czy Tajwanu nie mogli się rozwieść w chińskim urzędzie (art. 10 r.r.m.).

Ponadto nowa regulacja usunęła wymaganie przedłożenia zaświadczenia od odpowiedniego organu, stwierdzającego istnienie danego związku małżeńskiego. Zniesieniu uległ również wymóg zawarcia korzystnego dla kobiety i dzieci porozumienia rozwodowego. Oznaczało to, iż urząd do spraw rejestracji małżeństw ponownie miał ograniczać się do formalnej oceny wniosku o rozwód. Innymi słowy, w myśl nowych przepisów urząd sprawdzał jedynie, czy osoby zainteresowane przedstawiły wszystkie wymagane dokumenty i czy dobrowolnie porozumiały się co do kwestii rozwodu, dzieci, majątku oraz długów (art. 13 r.r.m.). Ostatnia ze zmian obejmowała zniesienie terminu oceny wniosku przez urząd. W konsekwencji, w razie spełnienia wszystkich przesłanek akt rozwodu mógł być wydany na miejscu (art. 13 *in fine* r.r.m.).

W efekcie doszło do okresowej zmiany koncepcji legislacyjnej dotyczącej rozwodu w trybie urzędowym. Rozwiązanie małżeństwa zostało uzależnione od decyzji

---

²⁷ Zob. Z. Yu, Y. Zhang, *Deng ji li hun yu su song li hun zhi du xian jie you hua de lu jing tan xi*, „Fa zhi bo lan” 2022, nr 10, s. 1-2.

²⁸ Ustawa z dnia 28 kwietnia 2001 r. - Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa ustawy brzmi: Zhong hua ren min gong he guo hun yin fa), CLI.1.35339.

²⁹ Rozporządzenie z dnia 8 sierpnia 2003 r. - Rozporządzenie o rejestracji małżeństw (w oryginale nazwa rozporządzenia brzmi: Hun yin deng ji tiao li), CLI.2.49012.

samych małżonków, bez ingerencji i kontroli ze strony władzy publicznej.³⁰ Uzyskanie rozwodu stało się znacznie łatwiejsze, a w konsekwencji liczba zarejestrowanych rozwodów gwałtownie wzrosła. Pomimo tego, że zmiany ułatwiły uzyskanie rozwodu i zmniejszyły obciążenie pracą sądów, pojawił się nowy problem społeczny. Łatwość spełnienia przesłanek rozwodu przyczyniła się do tego, że coraz więcej małżonków pochopnie podejmowało decyzję w tej sprawie. Odbijało się to niekorzystnie na sytuacji dzieci.³¹

D. Okres od 2021 r.

Obecnie instytucję rozwodu przeprowadzanego przez urząd do spraw rejestracji małżeństw reguluje Kodeks cywilny Chińskiej Republiki Ludowej, który obowiązujący od dnia 1 stycznia 2021 r. Przesłanki rozwodowe przewidziane uprzednio w art. 31 ch.p.m. z 2001 r. zostały utrzymane, z wyjątkiem zmian pojęć „mężczyzna i kobieta” na „małżonkowie” oraz dodania wymogu podpisania przez strony pisemnego porozumienia rozwodowego, zawierającego również uregulowanie długów (art. 1076 i art. 1078 ch.k.c.).

Celem przeciwdziałania zjawisku pośpiesznego rozwodu wprowadzono nową przesłankę formalną w postaci tzw. okresu na ochłonięcie.³² Polega ona na tym, że małżonkowie powinni odczekać 30 dni po złożeniu wniosku o rozwód. Po upływie tego terminu mogą w ciągu kolejnych 30 dni ponownie udać się do urzędu, wnosząc o wydanie aktu rozwodu. W przeciwnym razie wniosek o rozwód uważa się za wycofany (art. 1077 ch.k.c.). Szacuje się, że w związku z powyższą zmianą liczba zarejestrowanych rozwodów spadła o 35%.³³ Nowe prawo spotkało się jednak z krytyką w literaturze. Podnosi się, że okres obowiązkowy oczekiwania na rozwód jest niekorzystny dla małżonków i dzieci żyjących w nieszczęśliwych bądź przemocowych rodzinach.³⁴

³⁰ Zob. Y. Xia, *Dui zhong guo...*, „Fa xue za zhi” 2008, nr 2, s. 14.

³¹ Zob. tamże, s. 15; Z. Yu, Y. Zhang, *Deng ji...*, „Fa zhi bo lan” 2022, nr 10, s. 2.

³² Zob. W. Chen, *Hun yin jia ting ji cheng fa xue: Di san ban*, Beijing 2022, s. 193.

³³ Zob. Min zheng bu: 2021 quan guo li hun ren shu da fu xia jiang, bi shang nian xia jiang 34.6%, <https://m.gmw.cn/baijia/2022-09/01/1303119638.html>, data dostępu: 1 września 2022 r.

³⁴ Zob. Z. Yu, Y. Zhang, *Deng ji...*, „Fa zhi bo lan” 2022, nr 10, s. 1-2; M. Lan, *Deng ji...*, Beijing

W nowym Kodeksie zamieszczono także przepis określający moment zakończenia małżeństwa. W myśl art. 1080 ch.k.c. małżeństwo zostanie rozwiązane z chwilą ukończenia rejestracji rozwodu w danym urzędzie. Nie zostało znowelizowane Rozporządzenie o rejestracji małżeństw – obowiązuje ono nadal, pełniąc funkcję uzupełniającą.

E. Podsumowanie

We wczesnym okresie po powstaniu Chińskiej Republiki Ludowej w dniu 1 października 1949 r. procedura uzyskania rozwodu w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw była bardzo prosta. Do uzyskania rozwodu wystarczyło porozumienie między stronami co do kwestii rozwodu, dzieci i majątku. Natomiast z dniem wejścia w życie Rozporządzenia o kontroli rejestracji małżeństw w 1994 r., otrzymanie tego rodzaju rozwodu przez małżonków zostało utrudnione. Niezbędne bowiem stało się m.in. przedłożenie zaświadczenia stwierdzającego istnienie więzi małżeńskiej wystawianego przez odpowiedni organ. Dopiero po wydaniu Rozporządzenia o rejestracji małżeństw w 2003 r., w którym zniesiono wymagania przewidziane w poprzednim akcie, rozwód mógł być uważany za sprawę prywatną w prawdziwym znaczeniu tego słowa. W rezultacie małżonkowie mogli sami podjąć decyzję o rozwodzie bez jakiegokolwiek ingerencji władzy publicznej. Stan taki trwał jednak tylko do czasu wejścia w życie chińskiego Kodeksu cywilnego w dniu 1 stycznia 2021 r. Ze względu na wystąpienie nowego problemu społecznego – tzw. pośpiesznego rozwodu – swoboda rozwiązania małżeństwa została w pewnym stopniu ograniczona poprzez nałożenie na małżonków obowiązku oczekiwania 30 dni na rozwód po złożeniu wniosku.

Widać więc, że w ciągu ostatnich 70 lat przepisy dotyczące przesłanek rozwodu przez dobrowolne porozumienie małżonków zarejestrowanego w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw przechodziły istotne zmiany, prowadzące do naprzemiennej liberalizacji i zwiększenia rygoryzmu przesłanek uzyskania rozwodu.³⁵

2020, s. 19-21.

³⁵ Zob. X. Duan, *Wo guo...*, Sichuan 2020, s. 6-7.

Zjawisko to ilustrowało istotną zmianę podejścia chińskich ustawodawców do instytucji tego rodzaju rozwodu, cechującą się wahaniem od poddania rozwodu kontroli władzy publicznej do respektowania autonomii woli małżonków.³⁶ Zmiana polegająca na usunięciu ingerencji władzy publicznej w sprawę rozwodową jest słuszna, bowiem rozwiązanie małżeństwa stanowi czynność cywilnoprawną i należy zagwarantować stronom swobodę uzyskania rozwodu. Należy jednak wskazać, że prawo do rozwodu małżonków nie powinno mieć charakteru absolutnego. Nadmiernie swobodna regulacja w tym zakresie mogłaby prowadzić do pochopnych i przedwczesnych decyzji o rozwodzie. Udowodnił to przykład gwałtownego wzrostu liczby rejestrowanych wniosków rozwodowych pod rządami Prawa małżeńskiego z 2001 r i Rozporządzenia z 2003 r. W efekcie wprowadzono do nowego Kodeksu cywilnego tzw. okres na ochłonięcie. Rozwiązanie to polega na wydłużeniu czasu potrzebnego na sfinalizowanie rozwodu, pozwalając na potencjalne uratowanie małżeństw, w których naprawa więzi uczuciowej wciąż byłaby możliwa. W związku z powyższym, ewolucję chińskiego prawa w tym zakresie należy oceniać pozytywnie.

II. Ewolucja rozwodu przed sądem

A. Okres 1950-1980

Tryb sądowy był uregulowany w art. 17-19 Prawa małżeńskiego Chińskiej Republiki Ludowej. W myśl art. 17 ch.p.m., jeżeli jedna strona zdecydowanie żądała rozwodu, lokalny rząd ludowy przeprowadzał mediację. W razie bezskutecznej mediacji sprawa powinna zostać przekazana do wiejskiego lub miejskiego sądu ludowego. Lokalny rząd ludowy nie powinien uniemożliwiać lub utrudniać żadnej ze stron odwołania się do sądu ludowego w tej sprawie. W takim przypadku odpowiedni sąd również powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić mediację. Jeżeli mediacja nie przyniosła skutku, sąd ludowy niezwłocznie wydawał wyrok rozwodowy. W celu uzyskania rozwodu przed sądem trzeba było przystąpić do mediacji przedsądowej bądź

---

³⁶ Zob. Y. Xia, *Dui zhong guo...*, „Fa xue za zhi” 2008, nr 2, s. 14.

sądowej. Przepisy nie określały natomiast pozytywnych przesłanek rozwodowych.³⁷

Według art. 18 ch.p.m. rozwód nie był dopuszczalny, jeżeli żądał go mąż w czasie ciąży żony lub w ciągu jednego roku po porodzie, chyba że rozwodu żądała żona. Natomiast art. 19 ch.p.m. stanowił, że w wypadku, gdy żołnierz pozostający w służbie czynnej utrzymywał kontakt z rodziną, a małżonek żądał rozwodu, musiał uzyskać jego zgodę. Przepis nie miał zastosowania w przypadku, w którym dany żołnierz nie utrzymywał kontaktu z rodziną przez dwa lata od daty opublikowania niniejszej ustawy. Jeżeli sytuacja taka miała miejsce przed opublikowaniem ustawy, rozwód żądany przez małżonka był dopuszczalny w razie braku kontaktu z rodziną przez kolejny rok od daty opublikowania ustawy (art. 19 § 2 ch.p.m.). Celem tych dwóch przepisów jest ochrona kobiety w ciąży oraz po porodzie, a także ochrona małżeństwa żołnierza będącego w służbie czynnej poprzez ograniczenie możliwości uzyskania takiego rodzaju rozwodu.³⁸

W dniu 26 czerwca 1950 r. Centralna Komisja Ludowa do spraw Legislacji wydała Interpretację nazwaną Odpowiedzią na różne zagadnienia tej ustawy, w której wyjaśniła, że rozwód powinien zostać udzielony w razie wystąpienia słusznej przyczyny uniemożliwiającej kontynuację stosunków małżeńskich. Nie doprecyzowała jednak, na czym polegała „słuszna przyczyna”. Oznaczało to, że ustawodawcy pozostawili tę kwestię orzecznictwu. Natomiast w kolejnej Odpowiedzi z dnia 30 marca 1953 r. Komisja wyjaśniła, iż sąd powinien orzec rozwód, jeżeli stwierdził, że brakowało możliwości dalszego utrzymania związku małżeńskiego. Podobnie jak wcześniej, nie wskazano również, jak należało zrozumieć „brak możliwości dalszego utrzymania związku małżeńskiego”. W efekcie zapewniono sędziom pełną swobodę w podejmowaniu swej decyzji o rozwodzie.³⁹

Jako że wspomniane interpretacje przesłanki dopuszczalności rozwodu były niespójne i zbyt ogólne, powstały dwie przeciwstawne koncepcje w doktrynie, a mianowicie koncepcja tzw. słusznej przyczyny oraz koncepcja tzw. rozkładu więzi

---

³⁷ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 130.

³⁸ Zob. tamże, s. 27.

³⁹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 130; Z. Chen, (w:) *Min jian fa* · 2017 nian xia juan · zong di er shi juan, H. Xie, Xiamen 2018, s. 249.

uczuciowej.⁴⁰ Zgodnie z pierwszym poglądem małżeństwo powinno zostać rozwiązane na podstawie słusznej przyczyny, odwołującej się do ocen moralnych.⁴¹ Innymi słowy, rozwód jest dopuszczalny wtedy, gdy zachowanie przynajmniej jednej ze stron jest niemoralne i w związku z tym jest ona winna swego zachowania. Jako przykłady takiego zachowania wskazywano przemoc domowa oraz cudzołóstwo.⁴² Według drugiego stanowiska sąd powinien orzec rozwód w razie dojścia do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Niemoralne, a ściślej obarczone winą zachowanie niekoniecznie przyczyni się do zakończenia małżeństwa. Jeśli wzajemne uczucie nie wygasło całkowicie, możliwa jest kontynuacja dalszego wspólnego życia. W rzeczywistości istota różnicy między tymi poglądami dotyka kluczowego problemu, jakim jest rola winy małżonka bądź małżonków przy orzekaniu rozwodu. W przypadku pierwszego ma decydujące znaczenie, a drugiego – nie jest kwestią rozstrzygającą.⁴³

W dniu 28 sierpnia 1963 r. Najwyższy Sąd Ludowy wydał Opinię dotyczącą kilku kwestii związanych z realizacją przepisów prawa w sprawie cywilnej⁴⁴, w której uznał rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami za przesłankę dopuszczalności rozwodu. Jednak niedługo potem wybuchła Wielka Proletariacka Rewolucja Kulturalna. Najważniejszym priorytetem była wtedy walka klasowa. Pod wpływem takiego myślenia koncepcja, która kładła nacisk na kwestię więzi uczuciowej była uważana za produkt ideologii burżuazyjnej, i w związku z tym spotkała się z falą krytyki oraz sprzeciwu. Natomiast koncepcja tzw. słusznej przyczyny koncentrująca się na kwestii winy stała się dominującą. Popełnienie poważnych błędów politycznych, takich jak przywiązanie do wolności burżuazyjnej bądź burżuazyjnej kultury były wówczas najczęściej wskazywanymi przyczynami rozwodu. W konsekwencji w przypadku, w którym któraś ze stron nie mogła podnosić takiego rodzaju okoliczności

---

⁴⁰ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 130.

⁴¹ Zob. Y. Jiang, *Lun wo guo xian xing fa ding li hun li you li fa zhu yi*, „Dong fang fa xue” 2009, nr 4, s. 21.

⁴² Zob. P. Xie, *Lun pan jue li hun de fa ding li you*, Sichuan 2021, s. 5.

⁴³ Zob. Y. Jiang, *Lun wo guo...*, „Dong fang fa xue” 2009, nr 4, s. 21.

⁴⁴ Interpretacja z dnia 28 sierpnia 1963 r. - Opinia dotycząca kilku kwestii związanych z realizacją przepisów prawa w sprawie cywilnej (w oryginale nazwa uchwały brzmi: Guan yu guan che zhi xing min shi zheng ce ji ge wen ti de yi jian), CLI.3.175803.

uzasadniających uzyskanie rozwodu, rozwiązanie małżeństwa było w istocie niemożliwe.⁴⁵

Powyżej opisana sytuacja trwała aż do zakończenia Rewolucji w 1976 r., kiedy zakończyła się Rewolucja. Upolityczniona koncepcja tzw. słusznej przyczyny została potem poddana krytyce jako sprzeczna z istotą małżeństwa. Tym bardziej, że przyczyniła się do rozwiązania małżeństw, w których strony wciąż żywiły do siebie uczucie, a utrzymywania związków małżeńskich, które faktycznie już nie funkcjonowały. W rezultacie koncepcja tzw. rozkładu więzi uczuciowej stała się głównym wyznacznikiem udzielenia rozwodu przez sąd. W dniu 2 lutego 1979 r. uchwalona została Opinia dotycząca realizacji przepisów prawa w sprawie cywilnej⁴⁶. Najwyższy Sąd Ludowy wskazał w niej, że należy ocenić przesłankę dopuszczalności rozwodu na podstawie tego, czy doszło do rzeczywistego rozkładu więzi małżeńskiej i czy było możliwe pojednanie. Oznaczało to, że przychylił się do drugiej koncepcji.

B. Okres 1980-2001

Rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami został wprowadzony jako nowa pozytywna przesłanka rozwodowa w Prawie małżeńskim Chińskiej Republiki Ludowej w 1980 r. (art. 25 § 2 ch.p.m. z 1980 r.). W zakresie negatywnych przesłanek zmodyfikowano zasadę ochrony małżeństwa żołnierza pozostającego w służbie czynnej poprzez usunięcie wymagania posiadania kontaktu z rodziną (art. 26 ch.p.m. z 1980 r.). Oznaczało to, że we wszystkich okolicznościach rozwód żądany przez małżonka żołnierza wymagał zgody tego ostatniego.⁴⁷ Utrzymano zasadę ochrony kobiety w ciąży oraz po porodzie z dodaniem od niej kolejnego wyjątku, tj. w przypadku, w którym sąd uznał za konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez męża (art. 27 ch.p.m. z 1980 r.). W ten sposób

---

⁴⁵ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 131; Y. Ma, *Hun yin fa di 32 tiao shi zheng yan jiu*, „Jin ling fa lv ping lun” 2006, nr 1, s. 23; C. Lei, *Xin zhong guo liu shi zhou nian li hun fa xue lun zheng ji shi yu ping shu*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 123.

⁴⁶ Interpretacja z dnia 2 lutego 1979 r. - Opinia dotycząca realizacji przepisów prawa w sprawie cywilnej (w oryginale nazwa uchwały brzmi: Guan yu guan che zhi xing min shi zheng ce fa lv de yi jian), CLI.3.494.

⁴⁷ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 164.

zapewniona została gwarancja korzystania prawa do rozwodu przez mężczyznę w uzasadnionych przypadkach.⁴⁸

W dniu 13 grudnia 1989 r. Najwyższy Sąd Ludowy wydał Opinię w sprawie oceny rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami przez Sąd Ludowy w sprawach rozwodowych⁴⁹. Opinia sprecyzowała cztery główne aspekty oceny wystąpienia pozytywnej przesłanki rozwodu, a mianowicie: podstawę zawarcia małżeństwa, wzajemne uczucie po ślubie, przyczyny rozstania, oraz możliwość pojednania. Najwyższy Sąd Ludowy wskazał zarazem czternaście typowych przypadków rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Były to sytuacje, w których:

- 1) którakolwiek ze stron cierpiała na chorobę, która prawnie uniemożliwiała skuteczne zawarcie małżeństwa, lub miała defekt fizjologiczny lub z innych powodów była niezdolna do współżycia seksualnego, a wyleczenie wiązało się z trudnościami;
- 2) strony nie znały się wystarczająco dobrze przed ślubem, zawarły małżeństwo pochopnie, a po ślubie nie nawiązały więzi uczuciowej, co utrudniało wspólne zamieszkiwanie;
- 3) którakolwiek ze stron zataiła swoją chorobę psychiczną przed zawarciem małżeństwa, której to choroby nie dało się wyleczyć po zawarciu małżeństwa, lub którakolwiek ze stron zdecydowała się zawrzeć małżeństwo mimo wiedzy o chorobie psychicznej drugiej strony, lub którakolwiek ze stron zapadła na niewyleczalną chorobę po zawarciu małżeństwa;
- 4) którakolwiek ze stron wprowadziła drugą stronę w błąd lub złożyła fałszywe oświadczenie podczas rejestracji małżeństwa celem uzyskania aktu małżeństwa;
- 5) po rejestracji małżeństwa strony nie mieszkały razem i nie było możliwości

---

⁴⁸ Zob. tamże, s. 153.

⁴⁹ Interpretacja z dnia 13 grudnia 1989 r. - Opinia w sprawie oceny rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami przez Sąd Ludowy w sprawach rozwodowych (w oryginale nazwa uchwały brzmi: Guan yu ren min fa yuan shen li li hun an jian ru he ren dingfu qi gan qing que yi po lie de ruo gan ju ti yi jian), CLI.3.141951.

pojednania;

- 6) którakolwiek ze stron żądała rozwodu zaraz po zawarciu małżeństwa aranżowanego lub będącego wynikiem transakcji, lub strony pomimo wspólnego zamieszkiwania przez wiele lat nie rozwinęły między sobą więzi uczuciowej;
- 7) strony żyły w separacji z powodu braku więzi uczuciowej od co najmniej 3 lat, a sąd uznał, że nie było możliwości pojednania, lub strony żyły w separacji przez rok po wydaniu wyroku odmawiającego udzielenia rozwodu i nie wypełniają obowiązków małżeńskich;
- 8) którakolwiek ze stron dopuszczała się cudzołóstwa lub zamieszkiwała z innym partnerem i nie okazywała skruchy pomimo napomnień, a rozwodu żądała druga strona niewinna, lub w przypadku gdy rozwodu żądała strona winna, a strona niewinna się na to nie zgadzała, ale po tym jak strona winna została skrytykowana, napomniana i ukarana lub gdy sąd ludowy wydał wyrok odmawiający udzielenia rozwodu, strona winna ponownie wносиła o rozwód, a sąd uznał, że nie było możliwości pojednania;
- 9) którakolwiek ze stron dopuszczała się bigamii, a rozwodu żądała druga strona;
- 10) którakolwiek ze stron była nieskłonna do pracy, uzależniona od hazardu, lub miała inne złe nawyki i odmawiała poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień;
- 11) którakolwiek ze stron została skazana na długoletnią karę pozbawienia wolności, lub jej nielegalne i przestępcze zachowanie wywarło poważny wpływ na więź uczuciową pomiędzy małżonkami;
- 12) miejsce pobytu którejkolwiek ze stron nie było znane przez co najmniej 2 lata, druga ze stron występowała o rozwód, a miejsce pobytu zaginionego małżonka nie mogło być ustalone po zawiadomieniu;
- 13) którakolwiek ze stron znęcała się lub porzucała drugą stronę, lub krewny którejkolwiek ze stron znęcał się nad drugą stroną, lub którakolwiek ze stron znęcała się nad krewnym drugiej strony i nie zmieniła swojego postępowania pomimo wielokrotnych napomnień, a druga strona nie chciała jej tego

przebaczyć;

14) z innych przyczyn doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

Pomimo że interpretacja przesłanki rozwodu „rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami” poprzez wyliczenie jej szczególnych przypadków była pomocna dla sędziów, spotkała się z krytyką w doktrynie. Zaproponowano zmianę na przesłankę „rzeczywistego rozkładu stosunków małżeńskich” z kilku przyczyn.

Po pierwsze, uczucie jest stanem psychicznym i emocjonalnym człowieka. Zatem nie powinno stanowić przedmiotu bezpośredniej regulacji prawnej. Takim przedmiotem powinny być stosunki społeczne, m.in. stosunki małżeńskie.

Po drugie, uczucie ma charakter wewnętrzny, indywidualny i z natury jest nieuchwytny. Sąd może je rozważyć wyłącznie według własnego przekonania bądź doświadczenia życiowego, co zwiększa ryzyko podjęcia subiektywnych decyzji i niejednolitości orzecznictwa.

Po trzecie, małżeństwo to wspólnota życia duchowego, fizycznego oraz materialnego. Uczucie łączące małżonków nie obejmuje całości tej sfery, więc jego rozkład nie może stać się jedynym czynnikiem powodującym zakończenie małżeństwa.

Po czwarte, wykładnia sądowa często idzie zbyt daleko, obejmując aspekty wykraczające poza kwestię więzi uczuciowej. W efekcie jako bardziej właściwą i słuszną przesłankę rozwodu należałoby przyjąć rzeczywisty rozkład stosunków małżeńskich.⁵⁰

Z drugiej strony, zwolennicy koncepcji tzw. rozkładu więzi uczuciowej podkreślali, że małżeństwo opiera się na miłości, a jego istotą nie są relacje zamiast seksualne, czy gospodarcze. W świetle tego poglądu, związek małżeński podtrzymuje przede wszystkim stałe i wzajemne uczucie. Z tego powodu powinno udzielać się rozwodu w przypadkach rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. W przeciwnym razie byłoby sprzeczne z istotą małżeństwa.⁵¹

---

⁵⁰ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 143; Y. Ma, L. Luo, *Cai pan li hun li you li fa yan jiu*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7, s. 37-38; Y. Ma, *Hun yin fa...*, „Jin ling fa lv ping lun” 2006, nr 1, s. 23-24; C. Lei, *Xin zhong guo...*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 123-124.

⁵¹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 141-142; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 200-

Podkreślano przy tym, że prawo reguluje nie tylko stosunki społeczne, ale również aspekty podmiotowe.⁵² Wprawdzie uczucie to pojęcie abstrakcyjne i subiektywne, ale rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami stanowi fakt obiektywny.⁵³ Poza tym trzeba się zgodzić, że choć rozwód może wynikać z różnych przyczyn, to w rzeczywistości każda z nich jest bezpośrednio lub pośrednio związana z kwestią więzi uczuciowej. Zatem w świetle drugiego poglądu sposób sformułowania przesłanki oraz wyliczenie konkretnych okoliczności przez Najwyższy Sąd Ludowy były zasadne. Ułatwiono w ten sposób sędziom ocenę przesłanki rozwodowej i wydanie jednoznacznych decyzji.⁵⁴

C. Okres 2001-2021

Przesłanka „rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami” przewidziana w poprzedniej ustawie została utrzymana z wyliczeniem pięciu przypadków uzasadniających takiego rodzaju rozkład (art. 32 § 3 ch.p.m. z 2001 r.):

- 1) którakolwiek ze stron dopuszczała się bigamii lub zamieszkiwała z innym partnerem;
- 2) którakolwiek ze stron stosowała przemoc domową wobec członka rodziny lub znęcała się nad nim lub porzucała go;
- 3) którakolwiek ze stron była uzależniona od hazardu lub narkotyków, lub miała inne złe nawyki i odmawiała poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień;
- 4) strony żyły w separacji z powodu braku więzi uczuciowej od co najmniej 2 lat;
- 5) występowały inne okoliczności powodujące rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

201; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 118-119; Y. Ma, L. Luo, *Cai pan li hun li you li fa yan jiu*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7, s. 37; Y. Ma, *Hun yin fa...*, „Jin ling fa lv ping lun” 2006, nr 1, s. 23; C. Lei, *Xin zhong guo...*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 123.

⁵² Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 141; C. Lei, *Xin zhong guo...*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 124.

⁵³ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 141; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 200; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 119; C. Lei, *Xin zhong guo...*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 123-124.

⁵⁴ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 132, 141; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 201; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 122; C. Lei, *Xin zhong guo...*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 124; P. Xie, *Lun pan jue...*, Sichuan 2021, s. 6.

Poza tym Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej z 2001 r. odrębnie wymieniło jedną sytuację pozwalającą na orzeczenie rozwodu, tj. w przypadku, w którym jedna ze stron została uznana przez sąd za zaginioną (art. 32 § 4 ch.p.m. z 2001 r.).

Powyższe modyfikacje świadczyły o tym, że chińskie ustawodawstwo podzieliło zdanie doktryny, w której uznawano rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami za bardziej odpowiednią przesłankę dopuszczalności rozwodu. Ponadto, uwzględniono również niektóre argumenty przeciwnie, że nie wszystkie okoliczności prezentowane w Interpretacji z 1989 r. były powiązane ze sferą więzi uczuciowej.⁵⁵ Przyjęto zatem jedynie cztery z wymienionych tam szczególnych przypadków. Warto zwrócić uwagę na to, że wśród nich tylko ostatni odnosił się do kwestii czysto uczuciowej. Pierwsze trzy dotyczyły jednak różnego rodzaju zawinionych zachowań jednej bądź obydwu stron. Oznacza to, że wskazane okoliczności są w ocenie chińskiego ustawodawstwa na tyle poważne, że mogą powodować rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. W efekcie doszło do zmiany legislacyjnej koncepcji roli winy przy ocenie tej przesłanki.⁵⁶

Akceptacja okoliczności uznania małżonka za zaginionego za odrębną przesłankę rozwodu oznacza, że sytuacja taka jest irrelevantna dla kwestii zarówno więzi uczuciowej, jak i winy małżonka. Zaginięcie stanowi bowiem fakt obiektywny.⁵⁷ Natomiast z racji, że małżeństwo nie może w takiej sytuacji normalnie funkcjonować, należy orzec rozwód na wyraźne żądanie małżonka osoby zaginionej.⁵⁸

W znowelizowanej ustawie wprowadzono także dwie zmiany w zakresie negatywnych przesłanek rozwodowych. Po pierwsze, określono wyjątek od zasady ochrony małżeństwa żołnierza będącego w służbie czynnej, a mianowicie w sytuacji, w której wina leżała po stronie żołnierza. (art. 33 ch.p.m. z 2001 r.). Zmiana ta służyła zagwarantowaniu prawa do rozwodu małżonka żołnierza w zasadnych przypadkach.⁵⁹

---

⁵⁵ Zob. Y. Ma, *Hun yin fa...*, „Jin ling fa lv ping lun” 2006, nr 1, s. 24; C. Lei, *Xin zhong guo...*, „He bei fa xue” 2010, nr 3, s. 124.

⁵⁶ Zob. Y. Ma, L. Luo, *Cai pan li hun li you li fa yan jiu*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7, s. 38.

⁵⁷ Zob. Y. Ma, *Hun yin fa...*, „Jin ling fa lv ping lun” 2006, nr 1, s. 24.

⁵⁸ Zob. tamże; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 123.

⁵⁹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 154; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 117.

Po wtóre, ustanawiała kolejny okres uniemożliwiający żądanie rozwodu przez mężczyznę, tj. w ciągu 6 miesięcy po przerwaniu ciąży żony. Natomiast podobnie jak w czasie ciąży bądź w ciągu jednego roku po porodzie, ograniczenie to nie miało zastosowania, jeśli rozwodu żądała kobieta lub sąd uznał, że było konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez jej małżonka (art. 34 ch.p.m. z 2001 r.).

D. Okres od 2021 r.

W obecnie obowiązującym Kodeksie cywilnym Chińskiej Republiki Ludowej utrzymano przepis regulujący pozytywne przesłanki rozwodu zawarte w poprzedniej ustawie (art. 1079 ch.k.c.). Oznacza to, że rozwód jest dopuszczalny w razie dojścia do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami lub uznania małżonka za zaginionego. Przewidziano ponadto kolejną sytuację umożliwiającą udzielenie rozwodu – w przypadku pozostawania w separacji przez kolejny rok po wyroku odmawiającym udzielenia rozwodu (art. 1079 § 5 ch.k.c.). Nie zmodyfikowano zasady ochrony małżeństwa żołnierza pozostającego w służbie czynnej i zasady ochrony kobiety w ciąży, po porodzie oraz po przerwaniu ciąży (art. 1081 i art. 1082 ch.k.c.).

E. Podsumowanie

Reasumując przesłanki orzeczenia rozwodu przez sąd przechodziły na przestrzeni ostatnich 70 lat znaczne zmiany. Pozytywna przesłanka rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami początkowo nie była wprost wyrażona w ustawie, a następnie została sformułowana w sposób nadmiernie ogólny. W konsekwencji sędziowie uzyskali znaczną swobodę interpretacyjną. Dzięki Interpretacji z 1989 r., zawierającej wyliczenie typowych przypadków, ustanowiono punkty odniesienia ograniczające nadmierną swobodę sędziowskich ocen. Opisaną konstrukcję przesłanki rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej utrzymano też w ostatnich dwóch ustawach regulujących rozwód, w tym w obecnie obowiązującym chińskim Kodeksie cywilnym.⁶⁰

---

⁶⁰ Zob. Y. Jiang, *Lun wo guo...*, „Dong fang fa xue” 2009, nr 4, s. 22.

Przez 30 lat od wejścia w życie Prawa małżeńskiego Chińskiej Republiki Ludowej z 1950 r. koncepcja tzw. rozkładu więzi uczuciowej nie była oparta na zasadzie winy, kładąc nacisk wyłącznie na kwestii ustania uczucia między małżonkami. Zmiana nastąpiła po wydaniu Interpretacji z 1989 r., w której uznano kilka rodzajów winy jednej czy obydwu stron za czynnik powodujący rozkład wzajemnego uczucia. W efekcie wina stała się kwestią istotną w niektórych przypadkach. Takie mieszane podejście do oceny przesłanki dopuszczalności rozwodu zostało również zaakceptowane przez ustawodawców w późniejszych regulacjach.⁶¹

Co do negatywnych przesłanek rozwodu, ich założeniem są ochrona małżeństwa żołnierza pozostającego w służbie czynnej oraz ochrona kobiety w ciąży, po porodzie i po przerwaniu ciąży poprzez ograniczenie prawa do rozwodu małżonka. Natomiast praktyka pokazała, że w niektórych wypadkach mogło dochodzić do naruszenia słusznego interesu drugiego małżonka.⁶² W konsekwencji wprowadzono określone wyjątki od obydwu zasad. Tym sposobem udało się zachować równowagę interesów obu stron, co zasługuje na aprobatę.

---

⁶¹ Zob. tamże.

⁶² Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 154, 165.

Rozdział II. Przesłanki rozwodu w prawie polskim

§ 1. Pozytywna przesłanka zupełnego i trwałego rozkładu pożycia

Zgodnie z art. 56 k.r.o., jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z nich może żądać rozwiązania małżeństwa przed sądem. Z tego przepisu wynika, że pozytywną przesłanką orzeczenia rozwodu jest zupełny i trwały rozkład pożycia małżonków.

I. Rozkład pożycia małżonków

Termin „pożycie małżonków” nie został prawnie zdefiniowany w ustawie. Według definicji słownikowych „pożycie” polega na „wspólnym życiu z kimś lub współżyciu seksualnym”.⁶³ Natomiast w doktrynie i w judykaturze wyróżnia się trzy koncepcje tego pojęcia: obiektywną, subiektywną oraz normatywną.

Zgodnie z koncepcją obiektywną pożycie małżeńskie przejawia się we

---

⁶³ Zob. E. Sobol, *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2005, s. 747; *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1979, t. II, s. 895; Zob. też hasło „pożycie” w internetowym *Słowniku języka polskiego PWN*: <http://sjp.pwn.pl/sjp/;2507389>; data dostępu: 3 kwietnia 2022 r.

wspólnocie uczuciowej, fizycznej i gospodarczej. Składa się m.in. z wspólnego zamieszkiwania oraz prowadzenia jednego gospodarstwa domowego. Rozkład pożycia zachodzi więc wtedy, gdy związek nie może prawidłowo funkcjonować z powodu zerwania wszystkich wymienionych więzi łączących małżonków.⁶⁴ Koncepcja subiektywna koncentruje się wyłącznie na wzajemnym nastawieniu psychicznym. Oznacza to, że jeśli doszło do zaniku u małżonków miłości, szacunku i zaufania (czyli więzi uczuciowej), to niezależnie od tego, czy istnieją między nimi stosunki fizyczne bądź gospodarcze, należy uznać za rozkład pożycia.⁶⁵ Natomiast w myśl koncepcji normatywnej pożycie traktuje się jako jedną całość, bez wydzielenia elementów wewnętrznych i zewnętrznych. Za jego rozkład uważa się niewykonanie przez przynajmniej jednego z małżonków obowiązków małżeńskich wynikających z przepisów art. 23 i art. 27 k.r.o. oraz zasad współżycia społecznego.⁶⁶

Przeważający jest pierwszy pogląd,⁶⁷ na którego rzecz formułuje się argument, że „pożycie małżonków” jest pojęciem szerszym od „więzi uczuciowej”, ponieważ dotyczy także do aspektów zewnętrznych wspólnego życia. Należy przy tym zauważyć, że wykazanie stanów wewnętrznych jest bardzo trudne i w konsekwencji istnieje ryzyko odmowy orzeczenia rozvodu ze względu na niewystarczające dowody. Koncepcja subiektywna nie stanowi zatem właściwej podstawy do wyjaśnienia takiego pojęcia.⁶⁸ Natomiast odnośnie do koncepcji normatywnej podnosi się, że zbyt mocno kładzie ona nacisk na zewnętrzne przejawy rozkładu, tj. niewykonanie obowiązków małżeńskich, a katalog tych obowiązków nie jest zamknięty. W konsekwencji, w każdej

---

⁶⁴ Zob. R. Dubowski, *Materialnoprawne przesłanki rozvodu - analiza krytyczna i postulaty de lege ferenda*, Józefów 2017, s. 47; W. Stojanowska, (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 601-602, nb. 44-45; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 21.

⁶⁵ Zob. R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 51-52; W. Stojanowska, (w:) *System...*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 602, nb. 45; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 21.1.

⁶⁶ Zob. R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 54-56; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 21.2.

⁶⁷ Zob. R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 59; W. Stojanowska, (w:) *System...*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 602, nb. 45; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 21.

⁶⁸ Zob. R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 52-54.

sprawie zagadnienie naruszenia tych obowiązków mogłoby być sporne. Ponadto, trudność określenia nastawienia psychicznego małżonków nie oznacza, że jest ono nieistotne dla oceny rozkładu pożycia. Wobec całości powyższego, prymat należy przyznać koncepcji obiektywnej, która zakłada, że pożycie małżeńskie wyraża się w trzech płaszczyznach, a mianowicie uczuciowej, fizycznej oraz gospodarczej.⁶⁹

II. Zupełność rozkładu pożycia

Według powszechnie przyjmowanego poglądu rozkład jest zupełny, gdy ustały wszystkie wyżej wymienione więzi łączące małżonków, tj. więź uczuciowa, fizyczna i gospodarcza.⁷⁰

A. Więź uczuciowa

W świetle orzecznictwa więź uczuciowa oznacza wzajemny, pozytywny stosunek uczuciowy małżonków, obejmujący szacunek, zaufanie, szczerść, lojalność i wyrozumiałość.⁷¹ Jego brak zawsze stanowi objaw rozkładu pożycia, niezależnie od tego, czy występuje tylko po jednej czy obydwu stronach.⁷² Podobnie w literaturze zaznacza się, że istnienie tej więzi – nawet w szczątkowej postaci – świadczy o tym, że rozkład pożycia nie ma jeszcze charakteru zupełnego.⁷³

Ponadto w judykaturze podkreśla się, że ustanie więzi uczuciowej nie powinno być utożsamiane z wrogim bądź niechętnym nastawieniem małżonków do siebie. Podtrzymywanie poprawnych stosunków, utrzymywanie kontaktów w interesie wspólnych dzieci itp. niekoniecznie bowiem oznacza zachowanie więzi uczuciowej.⁷⁴

---

⁶⁹ Zob. tamże, s. 58.

⁷⁰ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46; wyrok SN z 22.10.1999 r., III CKN 386/98, LEX nr 1217913; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 21.

⁷¹ Zob. wyrok SN z 6.2.2002 r., V CKN 741/00, LEX nr 424457.

⁷² Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 30, 33.

⁷³ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 30; R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 69.

⁷⁴ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46; wyrok SA z 15.7.2004 r., I ACa 375/04, LEX nr 147143.

Są to przejawy ogólnej relacji więzi między dwojgiem dorosłych ludzi, nie zaś relacji charakterystycznej dla uczuciowej wspólnoty małżeńskiej.⁷⁵

B. Wiąż fizyczna

Wiąż fizyczna polega na utrzymywaniu stosunków seksualnych między małżonkami.⁷⁶ Zanik tej więzi może być przejawem rozkładu pożycia, o ile nie wynika z usprawiedliwionych okoliczności, takich jak impotencja, podeszły wiek, przebywanie w szpitalu lub w zakładzie zamkniętym, czy długotrwały wyjazd służbowy.⁷⁷ W orzecznictwie wskazuje się, że sporadyczne stosunki płciowe z reguły wyłączają możliwość uznania rozkładu pożycia za zupełny.⁷⁸ Wyjątkami od tej tezy są sytuacje, w których takie relacje są nawiązywane niezależnie od istnienia więzi uczuciowej albo współżycie fizyczne jest podejmowane z powodu zastraszenia, uzależnienia gospodarczego bądź innego rodzaju przymusu.⁷⁹

C. Wiąż gospodarcza

W piśmiennictwie przyjmuje się, że wiąż gospodarcza jest równoznaczna z prowadzeniem jednego gospodarstwa domowego.⁸⁰ Na to pojęcie składają się w szczególności: fakt wspólnego zamieszkiwania, posiadanie wspólnego majątku, a także wspólne przygotowywanie i spożywanie posiłków.⁸¹ Podobnie jak w przypadku ustania więzi fizycznej, jej brak może świadczyć o rozkładzie pożycia, o ile nie wynika z przyczyn uzasadnionych. Do takich sytuacji zaliczają się m.in. choroba oraz praca zarobkowa małżonków w odległych miejscowościach.⁸² Przyjmuje się jednak, że jeśli małżonkowie mieszkają osobno przez wiele lat, to – niezależnie od tego, czy okoliczności były usprawiedliwione – można dojść do wniosku, że pożycie

---

⁷⁵ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46.

⁷⁶ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 36.

⁷⁷ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 37, 37.1.

⁷⁸ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46.

⁷⁹ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 38, 39.

⁸⁰ Zob. tamże, nb. 40.

⁸¹ Zob. tamże; R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 65.

⁸² Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46.

małżeńskie jest dotknięte zupełnym rozkładem.⁸³

Ponadto w orzecznictwie i w literaturze wskazuje się, że w razie zerwania więzi uczuciowej i fizycznej zachowanie pewnych elementów więzi gospodarczej – takich jak zajmowanie jednego lokalu, korzystanie z dochodów jednego z współmałżonka w wyniku konieczności ekonomicznej nie wyklucza uznania rozkładu pożycia za zupełny.⁸⁴ Sama zmiana ustroju majątkowego w trakcie małżeństwa (tj. ze wspólności ustawowej na rozdzielność majątkową) nie powinna być traktowana jako ustanie więzi gospodarczej. W prawidłowo funkcjonującym małżeństwie więź ta jest utrzymana bowiem niezależnie od łączącego małżonków ustroju majątkowego.⁸⁵

III. Trwałość rozkładu pożycia

Orzeczenie rozwodu może nastąpić tylko wtedy, gdy rozkład pożycia jest nie tylko zupełny, ale również trwały. Jest to cecha odróżniająca instytucję rozwodu od separacji. Zaznaczyć trzeba, że można tę cechę rozważyć dopiero po ustaleniu zupełnego rozkładu pożycia.⁸⁶ Zgodnie z utrwalonym w judykaturze poglądem rozkład pożycia jest trwały, jeżeli z doświadczenia życiowego wynika, iż możliwość powrotu małżonków do wspólnego życia jest nieprawdopodobna.⁸⁷

Przy ocenie trwałości rozkładu pożycia ważną rolę odgrywa czynnik upływu czasu. Co do zasady, im więcej czasu upłynęło od rozejścia się małżonków, tym mniejsza jest szansa odbudowania więzi rodzinnej. W orzecznictwie nie ma jednolitego stanowiska co do tego, ile konkretnie czasu musi upłynąć, żeby można było uznać trwałość takiego stanu.⁸⁸ Czynnik ten ma również znaczenie przy ocenie ponownego

---

⁸³ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 42.

⁸⁴ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 41.

⁸⁵ Zob. wyrok SA z 9.12.2010 r., I ACa 565/10, OSAB 2011, Nr 1, poz. 10; wyrok SA z 12.2.2014 r., I ACa 785/13, LEX nr 1455638; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 43.

⁸⁶ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 44.

⁸⁷ Zob. uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46; wyrok SN z 14.12.1984 r., III CRN 290/84, LEX nr 852456; wyrok SA z 12.3.2010 r., I ACa 51/10, LEX nr 1120376.

⁸⁸ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 46, 46.1.

żądania rozwodu. Rozkład pożycia należy uznać za trwały w przypadkach, gdzie sąd oddalił powództwo o rozwód ze względu na brak trwałości rozkładu, a następnie po upływie dłuższego czasu sytuacja między małżonkami nie uległa poprawie.⁸⁹

Upływ czasu nie jest jedynym kryterium dla ustalenia trwałości rozkładu pożycia. Zdarzyć się może bowiem, że wskutek bardzo poważnego zdarzenia – choćby nawet jednorazowego – nie można już spodziewać się przywrócenia wspólnoty. Do takich zdarzeń należy zaliczyć m.in uszkodzenie ciała, wywołanie rozstroju zdrowia, ciężką zniewagę oraz niewierność.⁹⁰ Przeciwno trwałości rozkładu przemawia również sytuacja, w której okres rozstania jest krótki w stosunku do stażu małżeństwa, np. gdy małżonkowie pozostają w rozłączeniu przez 3 lata, a ich związek trwa prawie 40 lat.⁹¹

§ 2. Negatywne przesłanki

W art. 56 § 2 i 3 k.r.o. przewidziano trzy negatywne przesłanki wyłączające dopuszczalność rozwodu, a mianowicie sprzeczność rozwodu z dobrem wspólnych małoletnich dzieci małżonków, sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego oraz żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia. Wystąpienie którejkolwiek z nich wyklucza orzeczenie rozwodu, mimo spełnienia pozytywnej przesłanki – zupełnego i trwałego rozkładu pożycia.

I. Sprzeczność orzeczenia rozwodu z dobrem wspólnych małoletnich dzieci

Przesłanka ta ma charakter bezwzględny. Jeżeli udzielenie rozwodu byłoby sprzeczne z dobrem wspólnych małoletnich dzieci stron, małżeństwo nie powinno zostać rozwiązane, nawet jeśli nie istnieje już możliwość odbudowania pożycia małżonków. Widać więc, że w stosunku do interesów innych podmiotów, zwłaszcza

---

⁸⁹ Zob. orzeczenie SN z 26.10.1954 r., II CR 371/54, OSNCK 1955, Nr 2, poz. 45; orzeczenie SN z 21.4.1958 r., I CR 110/57, LEX nr 1633577; wyrok SN z 10.7.2003 r., I CKN 503/01, LEX nr 121700.

⁹⁰ Zob. orzeczenie SN z 13.1.1953 r., C 1631/52, OSNCK 1954, Nr 1, poz. 9; orzeczenie SN z 24.4.1951 r., C 667/50, OSNCK 1953, Nr 1, poz. 9.

⁹¹ Zob. wyrok SN z 17.10.2000 r., I CKN 831/98, LEX nr 3388112.

samych małżonków dobro dziecka ma charakter nadrzędny.⁹²

A. Pojęcie dobra dziecka

Dobro dziecka jest podstawową zasadą polskiego prawa rodzinnego i opiekuńczego. Źródłami tej zasady są przede wszystkim art. 72 Konstytucji RP⁹³ oraz art. 3 Konwencji o prawach dziecka⁹⁴. Nakazują one państwu możliwie najszersze zabezpieczenie interesów dziecka we wszystkich podejmowanych działaniach dotyczących dzieci. Ochrona dobra dziecka w sprawach o rozwód stanowi zatem przejaw realizacji powyższej zasady.⁹⁵

Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera ustawowej definicji pojęcia dobra dziecka. Definicji takiej nie wypracowano także w orzecznictwie.⁹⁶ Kilka prób zdefiniowania pojęcia dobra dziecka podjęto natomiast w piśmiennictwie. Z tych wypowiedzi wynika, że przez dobro dziecka należy rozumieć jego interesy osobiste, takie jak prawidłowy rozwój fizyczny i duchowy, należyte kształcenie oraz przygotowanie do pracy i do samodzielnego życia w społeczeństwie.⁹⁷

B. Pojęcie wspólnych małoletnich dzieci małżonków

Artykuł 56 § 2 *in principio* k.r.o. wskazuje, że ta negatywna przesłanka rozwodowa dotyczy wyłącznie dobra „wspólnych małoletnich dzieci małżonków”. Oznacza to, że muszą być to dzieci małżonków zarówno wspólne, jak i małoletnie.

Pojęcie wspólnych dzieci odnosi się nie tylko do dzieci biologicznych obojga małżonków, lecz także dzieci przysposobionych, obejmując:

---

⁹² Zob. A. Olejniczak, (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 409.

⁹³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z dnia 2 kwietnia 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁹⁴ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z dnia 23 grudnia 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.

⁹⁵ Zob. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Rozwód. Materialnoprawne...*, Warszawa 2021, s. 52.

⁹⁶ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 60, 62.

⁹⁷ Zob. S. Kołodziejcki, *Dobro wspólnych nieletnich dzieci - jako przesłanka odmowy orzeczenia rozwodu*, Palestra 1965, nr 9, s. 21-24, 30; J. Marciniak, *Treść i sprawowanie opieki nad małoletnim*, Warszawa 1965, s. 19; W. Stojanowska, *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa 1979, s. 27; W. Stojanowska, (w:) *System...*, t. 11, red. T. Smyczyński, Warszawa 2014, s. 638, nb. 99; A. Olejniczak, *Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozwodu*, Poznań 1980, s. 52.

- 1) dzieci urodzone w czasie małżeństwa (art. 62 k.r.o.);
- 2) dzieci pozamałżeńskie jednego z małżonków, ale uznane przez drugiego, lub co do których ustalono sądownie ojcostwo współmałżonka (art. 72 k.r.o.);
- 3) dzieci wspólnie przysposobione przez małżonków (art. 121, 124 k.r.o.)
- 4) dzieci jednego z małżonków przysposobione przez drugiego małżonka (art. 121¹ k.r.o.).⁹⁸

Dzieci małoletnie to dzieci, które nie ukończyły lat osiemnastu (art. 10 § 1 k.c.). Z uwagi na to, że lata życia są liczone od momentu urodzenia, zdaniem większości przedstawicieli doktryny do małoletnich nie zalicza się dzieci poczętych. Nie oznacza to jednak, że ich dobro nie będzie uwzględnione przez sąd przy orzekaniu o rozwodzie. Podobnie jak w przypadku dobra dzieci niewspólnych bądź pełnoletnich, ale niesamodzielnych, są one objęte ochroną w ramach drugiej negatywnej przesłanki przewidzianej w art. 56 § 2 *in fine* k.r.o. – sprzeczności rozwodu z zasadami współżycia społecznego.⁹⁹

C. Wystąpienie przesłanki sprzeczności z dobrem dziecka

Przy ocenie, czy występuje omawiana przesłanka negatywna, należy porównać sytuację, w której dzieci znajdują się w chwili orzekania przez sąd, a więc w stanie zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżonków, z sytuacją, jaka zaistnieje po ewentualnym rozwodzie. Chodzi zatem o wpływ samego orzeczenia rozwodu na sytuację dziecka, a nie o skutki rozkładu pożycia, gdyż te zawsze zagrażają jego dobru. Jeżeli sąd uzna, że w stosunku do istniejącego stanu rzeczy rozwód nie przyniesie poważnych zmian w sferze osobistej dziecka, to powinien podjąć decyzję o udzieleniu rozwodu.¹⁰⁰

W orzecznictwie i w nauce wskazano szereg okoliczności, które należy mieć

---

⁹⁸ Zob. W. Stojanowska, (w:) *System...*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 654, nb. 117.

⁹⁹ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 68, 100; J. Gajda, (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, art. 56, nb. 14; B. Wartenberg-Kempka, (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2021, s. 372; R. Dubowski, *materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 113-115.

¹⁰⁰ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 56, 71, 72; orzeczenie SN z 23.3.1956 r., III CR 347/55, OSNCK 1956, Nr 4, poz. 114.

na względzie przy dokonywaniu oceny wystąpienia przesłanki sprzeczności rozwodu z dobrem dziecka. Pierwszą z nich stanowi wiek dzieci. W piśmiennictwie wskazano, że rozstanie rodziców zasadniczo nie stoi na przeszkodzie ich kontaktom z dziećmi, których wiek jest bliski pełnoletności. Wobec tego oddalenie powództwa rozwodowego uzasadniają wyłącznie szczególne przyczyny.¹⁰¹ Natomiast do odmiennego wniosku mogłoby dojść w przypadku młodszego dziecka, które mogłoby odczuć rozpad rodziny w bardziej bolesny sposób.¹⁰²

Drugą okolicznością o doniosłym znaczeniu dla oceny rozwodu w świetle dobra dziecka jest jego dotychczasowa więź z rodzicami. W judykaturze przyjmuje się, że niedopuszczalność orzeczenia rozwodu zachodzi wtedy, gdy zawarcie nowego związku małżeńskiego mogłoby spowodować zerwanie kontaktów z dzieckiem tego małżonka, przy którym dziecko nie pozostanie.¹⁰³ Natomiast dobro dziecka nie ucierpi wskutek rozwodu w sytuacji, w której dany rodzic już wcześniej nie interesował się wychowaniem lub miał do dziecka negatywny stosunek.¹⁰⁴

Kolejną okolicznością powszechnie uznaną za istotną z punktu widzenia dobra dziecka jest stabilizacja jego sytuacji życiowej. Sam potencjał pogorszenia sytuacji materialnej dziecka w wyniku rozwodu nie przesądza o naruszeniu jego dobra.¹⁰⁵ Środkiem zabezpieczającym zaspokojenie jego potrzeb są bowiem świadczenia alimentacyjne.¹⁰⁶ Oddalenie powództwa o rozwód ze względu na interes dziecka może nastąpić dopiero wówczas, gdy kwestia utrzymania dziecka mogłaby w przyszłości napotykać na poważne trudności.¹⁰⁷ Może to mieć miejsce w przypadku małżeństw wielodzietnych, w których koszty wychowania dzieci mogą wyczerpywać wszelkie zarobki oraz majątek rodziców. W efekcie dobro tych dzieci może uzasadnić odmowę

---

¹⁰¹ Zob. orzeczenie SN z dnia 20.11.1952 r., C 600/52, OSNCK 1954, nr 2, poz. 31.

¹⁰² Zob. A. Olejniczak, (w:) *Kodeks...*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 412.

¹⁰³ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77; wyrok SN z dnia 12.9.1975 r., III CRN 226/75, LEX nr 3223273.

¹⁰⁴ Zob. wyrok SN z 12.2.1997 r., II CKN 76/96, LEX nr 1633846; B. Wartenberg-Kempka, (w:) *Kodeks...*, s. 376-377.

¹⁰⁵ Zob. wyrok SN z 17.12.1999 r., III CKN 850/99, LEX nr 50737.

¹⁰⁶ Zob. orzeczenie SN z 26.4.1958 r., 3 CR 135/58, OSNCK 1958, Nr 3, poz. 90; B. Wartenberg-Kempka, (w:) *Kodeks...*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2021, s. 376.

¹⁰⁷ Zob. orzeczenie SN z 3.1.1959 r., 3 CR 680/58, LEX nr 3223303.

udzielenia rozwodu, wykluczając tym samym możliwość zawarcia nowego związku.¹⁰⁸

Do okoliczności relewantnych dla oceny wpływu rozwodu na dobro dziecka zalicza się także jego stan i potrzeby psychiczne. W literaturze wskazano, że jeżeli dziecko jest na tyle wrażliwe, iż ewentualny rozwód wywarłby bardzo ujemny wpływ na jego emocje oraz funkcjonowanie, bardziej zasadne byłoby utrzymanie związku małżeńskiego niż jego rozwiązanie.¹⁰⁹ Natomiast w sytuacji, w której w rodzinie panuje bardzo zła atmosfera – np. małżonkowie pozostają w stałym, głębokim konflikcie i często się kłócą – odmowa rozwodu nie wydaje się korzystna dla dobra dziecka. Wręcz przeciwnie, każda kolejna awantura rodziców jest z punktu widzenia małoletniego przeżyciem negatywnym, godzącym się w jego poczucie bezpieczeństwa.¹¹⁰

Poza wymienionymi okolicznościami warto również wziąć pod uwagę warunki mieszkaniowe dziecka. Co do zasady, wyrok rozwodowy nie wywiera negatywnego wpływu na sytuację mieszkaniową dziecka. Sąd, orzekając o sposobie korzystania ze wspólnie zajmowanego mieszkania, uwzględnia przede wszystkim potrzeby dziecka i małżonka, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej (art. 58 § 4 k.r.o.). Problem rodzi się wówczas, gdy mieszkanie należy do majątku osobistego małżonka, któremu nie zostanie przyznane sprawowanie pieczy nad dzieckiem. W takim przypadku odmowa rozwodu może stać się zasadna, jeżeli po rozwodzie dziecko nie miałoby innego odpowiedniego miejsca zamieszkania zapewniającego warunki niezbędne do poprawnego rozwoju fizycznego oraz intelektualnego.¹¹¹

Podsumowując, nie da się sformułować generalnej oceny rozwodu z perspektywy dobra wspólnych małoletnich dzieci małżonków. W związku z tym, w każdej sprawie sąd jest obowiązany badać na podstawie wszystkich okoliczności

---

¹⁰⁸ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77.

¹⁰⁹ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 81; B. Wartenberg-Kempka, (w:) *Kodeks...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021, s. 377; M. Manowska, (w:) *Kodeks...*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, art. 56, nb. 39.

¹¹⁰ Zob. wyrok SN z dnia 5.11.1999 r., III CKN 799/99, LEX nr 528139; B. Wartenberg-Kempka, (w:) *Kodeks...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021, s. 377.

¹¹¹ Zob. M. Manowska, (w:) *Kodeks...*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, art. 56, nb. 40.

dotyczących dziecka, jak rozwód wpłynąłby na jego sytuację życiową i psychiczną. Celem analizowanej przesłanki jest ochrona interesów dziecka w największym możliwym stopniu, tj. dążenie do tego, żeby po rozstrzygnięciu warunki życiowe były bardziej sprzyjające dla jego życia i rozwoju, bez względu na to, czy będzie wychowywało się w pełnej czy rozwiedzionej rodzinie.

II. Sprzeczność orzeczenia rozwodu z zasadami współżycia społecznego

A. Pojęcie zasad współżycia społecznego

Zasady współżycia społecznego nie zostały prawnie zdefiniowane. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że zasady te dotyczą norm pozaprawnych odwołujących się do powszechnie akceptowanych w społeczeństwie wartości. Obejmują zarówno normy moralne zawierające reguły postępowania między ludźmi, jak również normy obyczajowe o uzasadnieniu aksjologicznym.¹¹²

Jako element negatywnej przesłanki rozwodowej wprowadzono zasady współżycia społecznego po raz pierwszy w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Celem tego zabiegu jest zapewnienie środka prawnego dostępnego w przypadkach wyjątkowych, tj. gdy orzeczenie rozwodu zagraża społecznie uznanym wartościom pomimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia. Właśnie poprzez ten kontrolny charakter, pełnią one istotną rolę w uelastycznianiu przepisów prawa rozwodowego.¹¹³

B. Przykłady sprzeczności rozwodu z zasadami współżycia społecznego

Na ogół przyjmuje się, że sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego ma miejsce w dwóch przypadkach:

- 1) gdy nie dałoby się pogodzić z tymi zasadami rażącej krzywdy, której doznałby małżonek sprzeciwiający się rozwodowi;
- 2) gdy przeciwko rozwodowi przemawiałyby poważne względy natury

---

¹¹² Zob. A. Olejniczak, (w:) *Kodeks...*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 417-418; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 90.

¹¹³ Zob. A. Olejniczak, (w:) *Kodeks...*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 418; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 92.

społeczno-wychowawczej, które nie pozwalają, by orzeczenie rozwodu sankcjonowało stan faktyczny powstały wskutek złego traktowania i złośliwego stosunku do współmałżonka lub dzieci albo innych przejawów lekceważenia małżeństwa i rodziny lub obowiązków rodzinnych.¹¹⁴

Żeby ocenić, czy zachodzą wyżej wymienione sytuacje, należy wziąć pod uwagę zasady humanitaryzmu oraz uwzględnić okoliczności charakteryzujące warunki życiowe małżonków, a w szczególności: czas trwania małżeństwa, rozkład jego ciężarów, sytuację obojga małżonków, ich wiek i stan zdrowia, a także zdolność do zaspokajania potrzeb osobistych.¹¹⁵ Przykładem podpadającym po te wytyczne może być sytuacja, w której jeden z małżonków jest nieuleczalnie chory, wymaga pomocy współmałżonka, a rozwód stanowiłby dla niego rażącą krzywdę.¹¹⁶ Podobne względy uzasadniają oddalenie powództwa o rozwód małżonka, którego żona stała się niepełnosprawna po zabiegu terminacji ciąży i potrzebuje stałej opieki lekarskiej, a zabieg był wspólną decyzją małżonków.¹¹⁷

Poza interesami współmałżonka omawiana negatywna przesłanka pozwala uwzględnić również dobro dzieci innych, niż wspólne małoletnie dzieci małżonków. Dotyczy to zwłaszcza:

- 1) dzieci jednego z małżonków, które małżonkowie wspólnie wychowywali i które małżonka domagającego się rozwodu traktuje jak swego rodzica;
- 2) pełnoletnich dzieci małżonków, które ze względu na swą niesamodzielność potrzebują pomocy rodziców, np. dzieci niepełnosprawne;
- 3) dzieci, które podlegają wyłącznie faktycznej pieczy małżonków.¹¹⁸

C. Brak sprzeczności z zasadami współżycia społecznego

Przesłanka sprzeczności rozwodu z zasadami współżycia społecznego

---

¹¹⁴ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 93.

¹¹⁵ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77.

¹¹⁶ Zob. wyrok SN z 25.5.1998 r., I CKN 704/97, LEX nr 529702.

¹¹⁷ Zob. orzeczenie SN z 15.7.1958 r., 3 CR 1225/57, LEX nr 1632683.

¹¹⁸ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 100; J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer 2016, s. 364.

zasadniczo nie występuje wówczas, gdy współmałżonek powoda ponosi wyłączną winę rozkładu pożycia, lub gdy przy wspólnej winie brak jest podstaw do przyjęcia, że wina małżonka żądającego rozwodu jest znacznie cięższa.¹¹⁹ W pierwszym przypadku, jako przykład można przywołać sytuację, w której stan choroby małżonka jest wynikiem jego nałogu, a małżonek ten nie wykazuje woli poddania się leczeniu. W konsekwencji należy przyznać drugiemu małżonkowi rozwód, aby mógł ułożyć sobie nowe życie.¹²⁰ Co do drugiego z wymienionych przypadków, w judykaturze wskazuje się, że nie godzi w zasady współżycia społecznego udzielenie rozwodu w sytuacji, w której obie strony żyją w faktycznych związkach z innymi partnerami.¹²¹

Należy zatem przyjąć, że w ramach omawianej przesłanki mogą być chronione interesy i dobro współmałżonka oraz dzieci innych niż wspólne małoletnie małżonków, jak również powszechnie akceptowane wartości. Pełni ona zatem funkcję uzupełniającą w stosunku do pierwszej negatywnej przesłanki. Warto dodać, że tak jak przy analizie poprzedniej przesłanki, ocenie z zasadami współżycia społecznego podlega samo orzeczenie rozwodu zamiast przyczyn, które doprowadziły do całkowitego i nieodwracalnego rozkładu pożycia małżeńskiego.

III. Żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia

Artykuł 56 § 3 k.r.o. reguluje trzecią negatywną przesłankę. Zakazuje ona orzeczenia rozwodu przez sąd na żądanie małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia. W literaturze rozwiązanie to określa się mianem zasady rekryminacji. Przesłanka ta – w przeciwieństwie do dwóch poprzednich – ma charakter względny. Orzeczenie rozwodu jest bowiem dopuszczalne, jeżeli zgodzi się na to małżonek niewinny albo odmowa jego zgody będzie sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.¹²²

---

¹¹⁹ Zob. uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77.

¹²⁰ Zob. wyrok SN z 25.5.1998 r., I CKN 704/97, LEX nr 529702.

¹²¹ Zob. orzeczenie SN z 20.11.1952 r., C 600/52, OSNCK1954, nr 2, poz. 31.

¹²² Zob. Wartenberg-Kempka, (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021, s. 383.

A. Wyłączna wina rozkładu pożycia

Pojęcie winy rozkładu pożycia nie zostało zdefiniowane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, dlatego należy sięgnąć do ogólnego rozumienia winy w prawie cywilnym. Zgodnie z nim wina zachodzi w przypadku łącznego wystąpienia dwóch elementów: obiektywnego (polegającego na naruszeniu określonej normy postępowania) oraz subiektywnego (w postaci naganności czynów czy zaniechań).¹²³ Przepisanie małżonkowi winy rozkładu jest zatem możliwe w sytuacji, w której jego zachowanie narusza obowiązki wynikające z ustawy lub zasad współżycia społecznego i w rezultacie prowadzi do zupełnego i trwałego rozkładu pożycia.¹²⁴

Wyłączność winy budzi natomiast istotne kontrowersje. Zgodnie z dominującym poglądem, małżonkiem wyłącznie winnym rozkładu pożycia jest ten, po którego stronie leżą wszystkie zawinione przyczyny. Niezależnie od tego, po czyjej stronie znajdują się i jak istotne są przyczyny niezawinione, żądany przez niego rozwód jest niedopuszczalny.¹²⁵ Według odmiennego poglądu, okoliczności niezawinione nie mogą być tak poważne, aby należało uznać za czynniki decydujące o wywołaniu rozkładu pożycia. W przeciwnym razie rozkład pożycia nie byłby następstwem wyłącznej winy powoda.¹²⁶ Oznacza to więc, że zakaz orzeczenia rozwodu może być wyłączony zarówno wówczas, gdy po stronie pozwanej leżą istotne okoliczności niezawinione, jak i wtedy, gdy po stronie powodowej oprócz okoliczności zawinionych zachodzą poważne niezawinione.

Należy podzielić pierwsze stanowisko, z dwóch powodów. Po pierwsze, brak podstaw do ustalenia przyczyn niezawinionych. Brzmienie art. 57 § 1 k.r.o. wymaga, aby sąd rozstrzygał jedynie o tym, czy i która strona ponosi winę rozkładu pożycia. Kwestia, czy są jeszcze inne przyczyny niezawinione i jaki wpływ mają na rozkład

---

¹²³ Zob. wyrok SN z 13.11.1997 r., I CKN 306/97, LEX nr 484738.

¹²⁴ Zob. wyrok SN z 28.9.2000 r., IV CKN 112/00, OSNC 2001, Nr 3, poz. 41.

¹²⁵ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 115; W. Stojanowska, (w:) *System...*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 697, nb. 154; R. Dubowski, *materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 189; wyrok SN z 7.1.1969 r., II CR 528/68, OSNC 1969, Nr 10, poz. 179.

¹²⁶ Zob. Orzeczenie SN z 10.3.1951 r., C 48/51, PiP 1951, Nr 12, s. 972; wyrok SA z 31.3.1994 r., I ACr 52/94, OSA 1994, Nr 7, poz. 38.

pożycia nie jest i nie powinna być brana pod uwagę.¹²⁷ Zatem w razie braku określenia wyłączności winy w sentencji wyroku trzeba przyjąć, że orzeczenie o winie jednego z małżonków jest utożsamiane z uznaniem tego małżonka za wyłącznie winnego rozkładu małżeństwa w rozumieniu art. 56 § 3 k.r.o.¹²⁸ Po drugie, celem wprowadzenia zasady rekryminacji jest przeciwstawienie się małżonkowi samowolnie zrywającemu w sposób zawiniony więzi rodzinne i w konsekwencji osiągnięciu korzyści w postaci uwolnienia się przez rozwód od obowiązków małżeńskich.¹²⁹ Gdyby przyczyny niezawinione miały znaczenie dla oceny wyłączności winy rozkładu pożycia, to w dużym stopniu ograniczałoby zakres stosowania tego zakazu i w rezultacie osłabiałoby jego prewencyjną, jak również represyjną funkcję.

B. Zgoda na rozwód małżonka niewinnego

Możliwe jest odstępianie od zasady rekryminacji w sytuacji, w której małżonek niewinny wyraził zgodę na rozwód (art. 56 § 3 *in fine* k.r.o.). W orzecznictwie przyjmuje się, że w takim przypadku zachodzi jednomyślność małżonków co do konieczności rozwiązania ich związku.¹³⁰ Natomiast trzeba zaznaczyć, że zgoda drugiego małżonka na rozwód różni się od uznania powództwa w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego. Nie musi ona się bowiem łączyć z przyznaniem faktów oraz akceptacją proponowanego sposobu orzeczenia o winie w pozwie.¹³¹ Dodać należy, że zgoda ta również nie przesądza o spełnieniu pozostałych przesłanek dopuszczalności rozwodu.¹³² Zatem w każdej sprawie sąd musi przed tym badać, czy występują pozytywne przesłanki z art. 56 § 1 k.r.o. oraz czy nie zachodzą bezwzględne przesłanki negatywne z art. 56 § 2 k.r.o.

Zgoda małżonka niewinnego może zostać wyrażona ustnie do protokołu rozprawy lub pisemnie (w piśmie procesowym).¹³³ Zgoda powinna być wyraźna

---

¹²⁷ Zob. wyrok SN z 22.3.1973 r., I CR 189/73, OSNC 1973, Nr 1, poz. 19.

¹²⁸ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 115.

¹²⁹ Zob. tamże, nb. 106.

¹³⁰ Zob. wyrok SA z 21.4.1994 r., I ACr 68/94, OSA 1994, Nr 9, poz. 44.

¹³¹ Zob. uchwała SN z 26.4.1952 r., C Prez 798/1951, OSN 1952, Nr 1; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 121.

¹³² Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 120.

¹³³ Zob. H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Komentarz do art. 55-61(6) KRO regulujących rozwód*

i oświadczona sądowi rozpoznającemu sprawę rozwodową.¹³⁴ Ponadto, musi ona być aktualna w chwili wyrokowania. Złożone wcześniej oświadczenie o wyrażeniu zgody, a następnie wycofane w toku procesu, nie ma znaczenia dla wyniku sprawy.¹³⁵ Ponadto, zgoda ta musi wyrażać wolę pozwanego uzyskania rozwodu. Oznacza to, że w każdym wypadku sąd musi oceniać jego motywację wyrażenia zgody na rozwód. Gdyby sąd stwierdził, że małżonek niewinny podjął decyzję pod wpływem nacisku spowodowanego przez współmałżonka, to jego zgoda nie wywołałaby żadnych skutków przewidzianych w tym przepisie.¹³⁶

C. Sprzeczność odmowy zgody na rozwód z zasadami współżycia społecznego

Zastosowanie zasady rekryminacji jest ograniczone także wtedy, gdy odmowa zgody na rozwód małżonka niewinnego jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 3 *in fine* k.r.o.). Kwestia oceny sprzeczności odmowy zgody z zasadami współżycia społecznego jest sporna. Zarysowały się w tym zakresie dwa stanowiska: obiektywne i subiektywne.

1. Koncepcja obiektywna kwalifikacji odmowy zgody na rozwód

Koncepcja ta przeważa w orzecznictwie i w literaturze. Zgodnie z nią przy ocenie sprzeczności odmowy zgody na rozwód z zasadami współżycia społecznego należy uwzględnić nie tylko subiektywne odczucie małżonka niewinnego, lecz przede wszystkim obiektywne reguły postępowania, a więc np. sytuację życiową małżeńską i pozamałżeńską.¹³⁷

---

i separację, Warszawa 2020, art. 56.

¹³⁴ Zob. orzeczenie SN z 14.5.1956 r., I CR 746/55, OSNCK 1956, Nr 4, poz. 120; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 122, 125.

¹³⁵ Zob. uchwała SN z 26.4.1952 r., C Prez 798/1951, OSN 1952, Nr 1; J. Gajda, (w:) *Kodeks...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, art. 56, nb. 23.

¹³⁶ Zob. orzeczenie SN z 14.5.1956 r., I CR 746/55, OSNCK 1956, Nr 4, poz. 120; Uchwała SN z 26.4.1952 r., C Prez 798/1951, OSN 1952, Nr 1; Wyrok SA z 21.4.1994 r., I ACr 68/94, OSA 1994, Nr 9, poz. 44.

¹³⁷ Zob. wytyczne SN z 27.03.1968 r., M.P. 1968, Nr 14, poz. 97; wyrok SA z 2.2.1995 r., I ACr 13/95, OSA 1997, Nr 4, poz. 22; wyrok SN z 10.5.2000 r., III CKN 1032/99, OSN 2001, Nr 7–8, poz. 102; wyrok SN z 28.2.2002 r., III CKN 545/00, LEX nr 55136; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 132; W. Stojanowska, (w:) *System...*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 704-710, nb. 163-167; A. Olejniczak, (w:) *Kodeks...*, red. H.

W związku z tym zauważa się, że odmowa udzielenia przez pozwanego małżonka zgody na rozwód narusza zasady współżycia społecznego w przypadku, w którym stanowi ona przeszkodę dla sformalizowania związku faktycznie funkcjonującego, w którym żyje małżonek wyłącznie winny. Odnosi się to do sytuacji, w której z konkubinatu urodziły się dzieci, a z małżeństwa brak jest dzieci lub są już samodzielne.¹³⁸ Podobna sytuacja dotyczy powoda, który pozostając w wieloletniej separacji, jest ciężko chory, a po uzyskaniu rozwodu mógłby zawrzeć małżeństwo z ukochaną osobą, która byłaby w stanie się nim opiekować.¹³⁹

Natomiast trzeba zaznaczyć, że przywiązanie dużej wagi do kryteriów obiektywnych nie oznacza, że ujemna ocena moralna postępowania małżonka odmawiającego zgody na rozwód pozostaje bez znaczenia.¹⁴⁰ W orzecznictwie uznano, że jeśli pozwany działa wyłącznie w zamiarze szykany, zemsty lub z nienawiści do powoda, to jego odmowa nie zasługuje na aprobatę z punktu widzenia zasad współżycia społecznego.¹⁴¹ Analogiczna sytuacja zachodzi w przypadku małżonka niewinnego, którego motywem odmowy jest żądanie nieuzasadnionych korzyści materialnych w zamian za zgodę na rozwód.¹⁴²

Ponadto przyjmuje się, że upływ czasu od chwili powstania zupełnego i trwałego rozkładu pożycia stanowi istotne kryterium oceny skuteczności odmowy zgody na rozwód.¹⁴³ Jeśli od wielu lat małżeństwo faktycznie nie istnieje i nie ma szans na jego reaktywowanie, to taka odmowa sprzeciwia się zasadom współżycia społecznego.¹⁴⁴ Poza tym z biegiem czasu sytuacja małżonków się zmienia, a poczucie krzywdy małżonka niewinnego też się osłabia. W takich warunkach nie można

---

Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013 art. 56, nb. 99; A. Olejniczak, *Materialnoprawne...*, Poznań 1980, s. 109-111.

¹³⁸ Zob. wytyczne SN z 27.3.1968 r., M.P. 1968, Nr 14, poz. 97; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 147; J. Gajda, (w:) *Kodeks...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, art. 56, nb. 25.

¹³⁹ Zob. wyrok SN z 28.2.2002 r., III CKN 545/00, LEX nr 55136; J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 148.1; R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 200-201.

¹⁴⁰ Zob. J. Pawliczak, (w:) *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, nb. 136.

¹⁴¹ Zob. wytyczne SN z 27.3.1968 r., M.P. 1968, Nr 14, poz. 97.

¹⁴² Zob. wyrok SN z 18.8.1965 r., III CR 147/65, Legalis nr 12391.

¹⁴³ Zob. wytyczne SN z 27.3.1968 r., M.P. 1968, Nr 14, poz. 97.

¹⁴⁴ Zob. wyrok SA z 2.2.1995 r., I ACr 13/95, OSA 1997, Nr 4, poz. 22.

wykluczyć, że jego odmowa służyłaby tylko chęci szykany pod adresem małżonka domagającego się rozwodu i w efekcie nie da się jej usprawiedliwić.¹⁴⁵

2. Koncepcja subiektywna kwalifikacji odmowy zgody na rozwód

Według tej koncepcji małżonek niewinny ma prawo skorzystać z odmowy zgody na rozwód. Z tej przyczyny domniemywa się, że czyni to w sposób zgodny z zasadami współżycia społecznego. Wskazane domniemanie można obalić dopiero wtedy, gdy wyjątkowo pojawiają się szczególne, udowodnione okoliczności umożliwiające zakwalifikowanie jego określonego zachowania jako nadużycia prawa, niezaskługującego na ochronę w świetle zasad współżycia społecznego.¹⁴⁶ Nie można po prostu postawić małżonkowi odmawiającemu zgody wyłącznie pod wpływem poczucia krzywdy zarzutu sprzeczności odmowy z zasadami współżycia społecznego, ponieważ małżeństwo opiera się na zasadzie trwałości.¹⁴⁷

Natomiast w kwestii nawiązania przez małżonka wyłącznie winnego trwałego związku faktycznego odmienne stanowisko mają również zwolennicy tego poglądu. Uważają, że podłożem odmowy zgody na rozwód jest przeszkodzenie w ułożeniu sobie przez współmałżonka nowego życia osobistego. Samo takie zachowanie nie jest niezgodne z zasadami współżycia społecznego, jeśli drugi małżonek dąży do utrzymania istniejącej więzi małżeńskiej. O ich naruszeniu może być mowa jedynie wtedy, gdy istnieją konkretne okoliczności uzasadniające celowość sformalizowania faktycznego związku. Stwierdzenie, że związek faktyczny pozostaje trwały, a małżeństwo jest martwe nie wystarczy, by uzasadnić ocenę, że chęć utrzymania związku małżeńskiego nie zasługuje na aprobatę.¹⁴⁸

W zakresie problematyki wpływu czasu pogląd mniejszościowy przyjmuje także, że długotrwałość rozłączenia małżonków nie stanowi samodzielnej podstawy przemawiającej za bezskutecznością odmowy ze względu na sprzeczność z zasadami

---

¹⁴⁵ Zob. wyrok SN z 21.11.2002 r., III CKN 665/00, LEX nr 74446.

¹⁴⁶ Zob. wyrok SN z 26.10.2000 r., II CKN 956/99, OSP 2003, LEX nr 45570; wyrok SN z 26.2.2002 r., I CKN 305/01, LEX nr 53924; wyrok SN z 7.12.1965 r., III CR 278/65, LEX nr 372,

¹⁴⁷ Zob. wyrok SN z 26.10.2000 r., II CKN 956/99, OSP 2003, LEX nr 45570.

¹⁴⁸ Zob. wyrok SN z 26.2.2002 r., I CKN 305/01, LEX nr 53924.

współzycia społecznego. Nie stwarza też żadnego domniemania fakt, że małżonek niewinny działa wyłącznie w zamiarach szykany, pod wpływem uczuć zemsty i nienawiści pod adresem współmałżonka. Upływ czasu należy wprawdzie brać pod uwagę przy ocenie odmowy zgody na rozwód, ale w stosunku do innych doniosłych okoliczności sprawy ma on wyłącznie charakter pomocniczy.¹⁴⁹

W takim wypadku należy podzielić pierwszą koncepcję, według której ocena postępowania małżonka niewinnego polegającego na odmowie zgody na rozwód powinna być dokonywana przede wszystkim pod kątem obiektywnych norm moralnych, a nie jego subiektywnego poczucia krzywdy. Do celów instytucji rozwodu należy bowiem likwidacja fikcyjnych związków małżeńskich.¹⁵⁰ Jeśli małżeństwo faktycznie nie funkcjonuje i nie ma żadnych szans na jego odrodzenie się, a jednocześnie małżonek wyłącznie winny dąży do sformalizowania innego związku z osobą trzecią, zwłaszcza z którą mają wspólne małoletnie dzieci, to bardziej zasadne i odpowiadające powszechnie akceptowanym regułom postępowania jest udzielenie rozwodu niż dalsze utrzymywanie martwej więzi małżeńskiej.

Poza tym, jak wspomniano wcześniej, funkcją zasady rekryminacji jest nałożenie kary na małżonka wyłącznie winnego, a nie ochrona zasady trwałości małżeństwa. Taka kara nie jest i nie powinna być bezwzględna czy bezterminowa.¹⁵¹ Jeśli od chwili ustania pożycia małżonków upłynie znaczny czas, to należy rozważyć, czy po stronie niewinnej, odmawiającej zgody, nie pozostaje jedynie negatywna intencja i czy zakaz rozwodu na żądanie małżonka winnego nie traci już swojego sensu. Należy szanować prawo odmowy zgody na rozwód małżonka niewinnego, ale rozważyć trzeba również inne wartości zasługujące na ochronę z punktu widzenia społecznego, takie jak interes związku faktycznego, dobro dzieci w nim urodzonych. Gdyby orzeczenie rozwodu nie pociągnęło za sobą niepożądanych skutków, a wręcz przeciwnie, spełniło potrzebę sformalizowania związku faktycznego, lepszym rozwiązaniem byłoby odstąpienie od zasady rekryminacji.

---

¹⁴⁹ Zob. orzeczenie SN z 18.8.1965 r., III CR 147/65, LEX nr 4503; wyrok SN z 26.2.2002 r., I CKN 305/01, LEX nr 53924; R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 202.

¹⁵⁰ Zob. wyrok SN z 27.10.1999 r., III CKN 412/98, LEX nr 78208.

¹⁵¹ Zob. wyrok SN z 2.2.1995 r., I ACr 13/95, OSA 1997, Nr 4, poz. 22.

Rozdział III. Przesłanki rozwodu w prawie chińskim

§ 1. Rozwód uzyskany przez dobrowolne porozumienie małżonków zarejestrowany w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw

I. Przesłanki materialne

Przesłanki materialne są uregulowane w art. 1076 ch.k.c., zgodnie z którym małżonkowie żądający rozwodu powinni udać się do urzędu do spraw rejestracji małżeństw i złożyć wnioski o rozwód. Powinni podpisać porozumienie rozwodowe, w którym należy zawrzeć dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko w sprawie opieki nad dziećmi, rozporządzenia majątkiem i długami. Z tego przepisu wynikają trzy przesłanki materialne rozwodu. Są one doprecyzowane w art. 10 i 12 r.r.m. i obejmują: bycie małżonkami mającymi pełną zdolność do czynności prawnych, dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko na temat dzieci, majątku oraz długów.

A. Bycie małżonkami mającymi pełną zdolność do czynności prawnych

Przesłanka bycia małżonkami jest wyraźnie powiedziana w przepisie art. 1076 *in principio* ch.k.c. poprzez używanie słowa „małżonkowie”. Natomiast samo pojęcie

małżonków zostało określone na podstawie dwóch przepisów, a mianowicie art. 10 oraz art. 12 § 3 r.r.m. W myśl pierwszego nazwa „małżonkowie” odnosi się nie tylko do obywateli Chińskiej Republiki Ludowej, lecz również do obywateli Hongkongu, Makau i Tajwanu, obywatela i cudzoziemca, którzy zawarli związek małżeński w Chinach. Istotne jest, żeby jedna ze stron była obywatelem Chińskiej Republiki Ludowej.¹⁵² Dodatkowo wymagana jest różnica płci małżonków. Według art. 12 § 3 r.r.m osoby zainteresowane powinny zarejestrować ich małżeństwo w chińskim urzędzie. Oznacza to, że żądający rozwodu muszą być w formalnym związku małżeńskim uznanym w Państwie Środka. Wniosek złożony przez tych, którzy żyją w konkubinacie lub tych, którzy zarejestrowali małżeństwo w innym kraju niż w Chinach pozostawia się bez rozpoznania.¹⁵³

Wymaganie pełnej zdolności do czynności prawnych wynika natomiast z art. 12 § 2 r.r.m. *a contrario*. Zgodnie z powołanym przepisem, wniosek o rozwód pozostawia się bez rozpoznania także wtedy, gdy w chwili występowania o rozwód jeden lub oboje małżonków mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych lub w ogóle nie posiadają zdolności do czynności prawnych. Celem tego przepisu jest ochrona interesów osób niemających pełnej zdolności do czynności prawnych. Rozwód jest bowiem ważną czynnością cywilnoprawną i obejmuje rozmaite problemy, takie jak rozwiązanie stosunku małżeńskiego, podział majątku bądź opieka nad dziećmi. Zatem tylko osoby posiadające pełną zdolność do czynności prawnych są w stanie samodzielnie zapoznać się ze wszelkimi konsekwencjami rozwodu i podjąć odpowiednie decyzje o różnych kwestiach związanych z tą sprawą.¹⁵⁴

B. Dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie

Drugą przesłanką jest dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie. Pojęcie dobrowolności oznacza prawdziwość intencji rozwiązania małżeństwa. Innymi słowy, decyzja o rozstaniu nie może być podjęta przez małżonków pod wpływem błędu,

---

¹⁵² Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 94.

¹⁵³ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 91; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 110.

¹⁵⁴ Zob. tamże.

podstępu czy groźby drugiego małżonka bądź trzeciej osoby. Poza tym z użycia w liczbie mnogiej nazwy „strona” wynika, że małżonkowie muszą porozumieć się co do kwestii rozwodu. W związku z tym w sytuacji, w której oświadczenie woli o rozwodzie jest złożone dobrowolnie przez tylko jednego z małżonków, przesłanka nie zostanie spełniona.¹⁵⁵

C. Zgodne stanowisko na temat dzieci, majątku oraz długów

Trzecia przesłanka obejmuje zgodność stanowiska małżonków w sprawie dzieci, majątku oraz długów. Pierwsza kwestia dotyczy ustalenia opieki nad potomstwem, alimentów, władzy rodzicielskiej oraz kontaktów, a druga - podziału majątku wspólnego.¹⁵⁶ Natomiast trzecia kwestia obejmuje spłacenie długów, które zostały zaciągnięte przez małżonków lub jednego z nich, a potem potwierdził je drugi małżonek, oraz które zostały zaciągnięte przez jedną ze stron w celu zaspokojenia potrzeb rodziny w czasie trwania małżeństwa (art. 1064 ch.k.c.). Małżonkowie powinni porozumieć się na wszystkie wymienione tematy, a ostateczne ustalenia poczynione przez nich powinny być zawarte w porozumieniu rozwodowym. W razie braku którejkolwiek z tych kwestii wniosek o rozwód nie będzie rozpoznany przez urząd do spraw rejestracji małżeństw (art. 12 § 1 r.r.m.).

II. Przesłanki formalne

W art. 1076-1078 ch.k.c. przewidziano cztery przesłanki formalne. Są one uszczegółowione w art. 10-13 r.r.m., a mianowicie osobiste złożenie wniosku o rozwód w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw, okres na ochłonięcie, ocena wniosku o rozwód oraz wydanie aktu rozwodu.

A. Osobiste złożenie wniosku o rozwód w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw

W myśl art. 1076 *in principio* ch.k.c. małżonkowie żądający rozwodu powinni

---

¹⁵⁵ Zob. W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 192; Z. Chou, *Lun wo guo deng ji li hun zhi du*, Beijing 2008, s. 24; J. Gong, *Xie yi li hun zhi du yan jiu*, Jiang su 2021, s. 24.

¹⁵⁶ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 92-93; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 192.

udać się do urzędu do spraw rejestracji małżeństw i złożyć wniosek o rozwód. Ze słowa „udać się” wynika wymaganie osobistego stawiennictwa małżonków w urzędzie. Oznacza to, że strony nie mogą załatwić tego wniosku korespondencyjnie lub udzielić komuś pełnomocnictwa do wykonania tej czynności.¹⁵⁷

Właściwość urzędu do spraw rejestracji małżeństw określa art. 10 r.r.m., zgodnie z którym właściwym organem jest urząd miejsca zamieszkania jednego z małżonków, a w przypadku rozwodu żądanego przez osoby zainteresowane inne niż sami obywatele chińscy – urząd miejsca zamieszkania obywatela chińskiego.

B. Okres na ochłonięcie

Przepisem związanym z tą przesłanką jest art. 1077 ch.k.c. Zgodnie z § 1 tego przepisu jeżeli którykolwiek z małżonków sprzeciwia się rozwodowi, może wnieść o wycofanie wniosku o rozwód w ciągu 30 dni od daty otrzymania wniosku przez urząd do spraw rejestracji małżeństw. Z tego wynika, że okres na ochłonięcie to trzydziestodniowy okres od chwili złożenia tego wniosku, w którym osobom zainteresowanym przysługuje prawo jego wycofania. Celem tego wymagania jest zagwarantowanie stronom czasu na ponowne rozważenie swojej decyzji o rozwodzie.¹⁵⁸ Oznacza to, iż dany urząd nie dokona oceny ich wniosku przed upływem tego okresu.¹⁵⁹

Natomiast w oparciu o § 2 tego przepisu małżonkowie powinni w ciągu kolejnych 30 dni od upływu okresu na ochłonięcie ponownie udać się do urzędu i złożyć wniosek o wydanie aktu rozwodu. W razie jego braku wniosek o rozwód uważa się za wycofany. To znaczy, że jeśli po upływie pierwszych 30 dni osoby zainteresowane nadal chcą się rozwieść, konieczne jest złożenie drugiego wniosku w danym urzędzie we wspomnianym terminie. Na tej podstawie urząd uruchomi procedurę oceny wniosku o rozwód. W przeciwnym razie sprawa rozwodowa zostanie zamknięta.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 94; M. Lan, *Deng ji...*, Beijing 2020, s. 12.

¹⁵⁸ Zob. W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 193.

¹⁵⁹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 66.

¹⁶⁰ Zob. tamże.

C. Ocena wniosku o rozwód

Według art. 13 *in principio* r.r.m., dokonując oceny wniosku o rozwód, urząd do spraw rejestracji małżeństw bada zaświadczenia i materiały dowodowe złożone przez strony oraz zasięga informacji na temat istotnych okoliczności. Urząd powinien sprawdzić, czy wnioskodawcy dostarczyli wszystkie wymagane dokumenty obejmujące dowód osobisty, certyfikat rezydencji, chiński akt małżeństwa oraz porozumienie rozwodowe podpisane przez obydwu małżonków (art. 11 *in principio* r.r.m.). Ostatni dokument powinien zawierać zawarte dobrowolne oświadczenia woli małżonków o rozwodzie oraz ich zgodne stanowisko w kwestii m.in. opieki nad dziećmi, podziału majątku i uregulowania długów (art. 1076 *in fine* ch.k.c. w zw. z art. 11 *in fine* r.r.m.). Następnie urząd powinien zbadać, czy rozwód oraz ustalenia poczynione w porozumieniu są prawdziwą intencją stron.¹⁶¹ Urząd dokonuje zatem wyłącznie formalnej oceny wniosku o rozwód. Nie bada się takich kwestii, jak przyczyny rozstania, rozkład więzi uczuciowej, czy słuszność porozumienia.¹⁶²

D. Wydanie aktu rozwodu

Jeśli urząd do spraw rejestracji małżeństw stwierdzi, że wszystkie zaprezentowane dokumenty są poprawne, a małżonkowie dobrowolnie porozumeli się w sprawie rozwodu, dzieci, majątku oraz długów, powinien natychmiast dokonać rejestracji i wydać akt rozwodu na miejscu (art. 1078 ch.k.c. w zw. z art. 12 r.r.m. w zw. z art. 13 *in fine* r.r.m.). Małżeństwo zostanie rozwiązane z chwilą ukończenia rejestracji w danym urzędzie (art. 1080 ch.k.c.).

§ 2. Rozwód uzyskany przez orzeczenie sądu

I. Pozytywne przesłanki

Pozytywne przesłanki rozwodu zostały przewidziane w art. 1079 ch.k.c.,

---

¹⁶¹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 95.

¹⁶² Zob. Y. Xia, *Dui zhong guo...*, „Fa xue za zhi” 2008, nr 2, s. 13-14.

w myśl którego w wypadku, gdy jedna ze stron żąda rozwodu, może zwrócić się do właściwej organizacji o mediację lub bezpośrednio wnieść pozew o rozwód do sądu ludowego. Właściwy sąd ludowy powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić mediację. Jeżeli mediacja nie przyniesie skutku, a sąd stwierdzi, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami, powinien orzec rozwód. Rozwodu udziela się także wtedy, gdy jedna ze stron została uznana przez sąd za zaginioną lub gdy małżonkowie żyją w separacji przez kolejny rok po wyroku odmawiającym udzielenia rozwodu. Z tego przepisu wynikają trzy przesłanki dopuszczalności rozwodu, a mianowicie:

- 1) rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami;
- 2) uznanie małżonka za zaginionego; oraz
- 3) kontynuacja separacji po wyroku odmawiającym rozwodu.

A. Rola mediacji w sprawach rozwodowych

Artykuł 1079 ch.k.c. przewiduje dwa rodzaje mediacji: pozasądową oraz sądową. Pierwsza nie jest obowiązkowa dla uzyskania rozwodu przed sądem, dlatego że przepis wprost stanowi, że małżonek może bezpośrednio wnieść pozew o rozwód do sądu. Natomiast w drugim przypadku skierowanie sprawy do mediacji stanowi obligatoryjny etap w postępowaniu sądowym, na co wskazuje posłużenie się przez ustawodawcę słowem „powinien”. Bez tego sąd nie może wydawać wyroku rozwodowego. Strony mogą jednak odmówić przystąpienia do mediacji sądowej z uwagi na konsensualny charakter tej instytucji.¹⁶³

Chińskie prawo przewiduje trzy możliwe rezultaty mediacji pozasądowej. Po pierwsze, małżonkowie mogą pojednać się i zachować wzajemny związek. Po drugie, małżonek nieżądający rozwodu może zgodzić się na rozwiązanie małżeństwa i zawrzeć ze współmałżonkiem porozumienie rozwodowe w kwestii m.in. dzieci oraz majątku. Należy jednak wskazać, że takie porozumienie wywoła skutki prawne dopiero po tym, jak osoby zainteresowane złożą wniosek o rozwód w urzędzie do spraw rejestracji

---

¹⁶³ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 140.

małżeństw i zostanie im wydany akt rozwodu. Po trzecie, mediacja może zostać uznana za bezskuteczną, co oznacza, że nadal jest tylko jedna ze stron chce rozwodu, lub małżonkowie nie mogą porozumieć się w sprawie dzieci i majątku. W obu sytuacjach bezskuteczności mediacji należy wnieść pozew o rozwód do sądu. Mediacja pozasądowa pozwala zatem na utrzymanie stosunków małżeńskich lub znalezienie rozwiązania co do nierozstrzygniętych kwestii spornych między nimi. W efekcie może nie tylko zapobiec sytuacjom, w których małżonkowie rozwiedliby się zbyt pochopnie, ale również pozwala na zmniejszenie obciążenia pracą sądów.¹⁶⁴

W przypadku mediacji sądowej istnieją także trzy możliwe wyniki. Po pierwsze, powód może wycofać pozew, w wyniku czego sprawa rozwodowa zostaje zakończona. Po drugie, strony mogą uzgodnić stanowisko w istotnych kwestiach związanych z rozwodem. W wypadku dojścia do porozumienia, sąd wydaje postanowienie zatwierdzające ugodę małżonków. Związek małżeński ulega wówczas rozwiązaniu z chwilą doręczenia tego postanowienia obu stronom. Finalnie, mediacja może nie przynieść żadnego z wymienionych skutków, w wypadku gdy osoby zainteresowane nie dojdą do pojednania lub zawarcia ugody przed sądem. W takich sytuacjach sprawa przejdzie do następnego etapu, a sąd na podstawie stanowisk oraz dowodów przedstawionych przez strony wydawa wyrok orzekający rozwód albo odmawiający udzielania rozwodu.¹⁶⁵ Pierwsze dwa rozwiązania świadczą o tym, że mediacja sądowa również pomaga stronom w potencjalnym utrzymaniu związku małżeńskiego i rozstrzygnięciu sporu między małżonkami w sposób pokojowy. Umożliwia zatem ponowne i rozważne zastanowienie się nad swoją decyzją o rozwodzie, a także zwiększenie efektywności pracy sądów w sprawach rozwodowych.

Kwestię kryteriów branych pod uwagę przez sąd przy udzielaniu rozwodu wyjaśnia art. 1079 § 2 *in fine* ch.k.c. Zgodnie ze wskazanym przepisem, jeśli mediacja okaże się bezskuteczna, a sąd stwierdzi, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami, należy orzec rozwód. Oznacza to, że rozwód jest dopuszczalny w razie bezskutecznej mediacji sądowej oraz ustalenia rzeczywistego

---

¹⁶⁴ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 115.

¹⁶⁵ Zob. Y. Xia, *Hun yin...*, Beijing 2021, s. 125; L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 140.

rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Należy przy tym wskazać, iż nawet w przypadku nieefektywnej mediacji, sąd odmówi udzielenia rozwodu, gdy takiego rodzaju rozkład nie zachodzi.¹⁶⁶ To znaczy, że mediacja ta jest wyłącznie wymaganym etapem dla otrzymania rozwodu w trybie sądowym, ale jej niepowodzenie nie przesądza automatycznie o rodzaju wyroku. Sąd ludowy podejmie bowiem ostateczną decyzję o rozwodzie na podstawie tego, czy zostały spełnione przesłanki rozwodowe.

B. Rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami

W Interpretacji z 1989 r. Najwyższy Sąd Ludowy wskazał, że przesłankę rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami należy ocenić na podstawie czterech głównych aspektów, obejmujących:

- 1) podstawę zawarcia małżeństwa;
- 2) wzajemne uczucie po ślubie;
- 3) przyczyny rozstania; oraz
- 4) możliwość pojednania.

Zgodnie z późniejszym chińskim orzecnictwem wskazany sposób oceny pierwszej przesłanki dopuszczalności rozwodu w postaci rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pozostaje bez zmian do czasu dzisiejszego.¹⁶⁷

Analizując podstawę zawarcia małżeństwa, sąd powinien ustalić, w jaki sposób strony się poznały, jak długo pozostawały w związku przed ślubem oraz jaki był zamiar zawarcia ślubu. Zasadniczo przyjmuje się, że o ile strony znały się wystarczająco dobrze, a małżeństwo zostało zawarte swobodnie (bez przymusu) i na podstawie miłości, wzajemne uczucie po ślubie również powinno być stabilne. Nawet jeśli rodzą się jakieś konflikty, możliwość pojednania jest uznawana za wysoką. Zatem sąd zazwyczaj odmawia udzielenia rozwodu parze mającej poprawną podstawę zawarcia małżeństwa.¹⁶⁸

Przy ocenie wzajemnego uczucia po ślubie chiński sąd rozważa kilka kwestii.

---

¹⁶⁶ Zob. Y. Xia, *Hun yin...*, Beijing 2021, s. 125-126.

¹⁶⁷ Zob. Y. Xia, *Hun yin...*, Beijing 2021, s. 127.

¹⁶⁸ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 120; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 202.

W pierwszej kolejności bada się, czy w czasie małżeństwa strony miały szacunek do siebie i wspierały siebie nawzajem. Sprawdzeniu podlega również okoliczność, czy po zawarciu małżeństwa więź uczuciowa pomiędzy stronami uległa zmianie na lepszą czy gorszą. Należy również wziąć pod uwagę, czy małżonkowie mają zgodne charaktery i wspólne plany na przyszłość. Ponadto analizie poddane są również wzajemne relacje między małżonkiem a rodzicami oraz najbliższymi współmałżonka. Wszystkie wyżej wymienione kwestie służą podjęciu decyzji o rozwodzie.¹⁶⁹

Przyczyny rozstania również odgrywają kluczową rolę przy analizie kwestii, czy doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Poprzez zbadanie tej okoliczności sąd może się dowiedzieć, jak poważny spór istnieje między stronami oraz czy pojawił się przypadkowo, czy na skutek długotrwałych konfliktów. Następnie sąd określa, czy problem taki może zostać rozstrzygnięty wspólnymi siłami małżonków, czy raczej nie da się go pokonać z uwagi na brak wzajemnego zrozumienia. Powyższe rozważania pozwalają sędziom na lepsze ustalenie stanu więzi uczuciowej.¹⁷⁰

Możliwość pojednania miarkuje się na podstawie uprzednio omówionych trzech aspektów oceny rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej. Jeśli podstawa zawarcia małżeństwa i wzajemne uczucie po ślubie są stosunkowo dobre, a przyczyny rozstania nie są zbyt poważne, pojednanie się stron należy co do zasady uznać wysoce prawdopodobne. W takiej sytuacji sąd jest skłonny do podjęcia kolejnej próby mediacji lub oddalenia powództwa. Innymi czynnikami mającymi wpływ na ocenę możliwości pojednania są kwestie m.in. przebaczenia, separacji oraz chęci i woli podjęcia próby poprawy funkcjonowania małżeństwa.¹⁷¹

Widać więc, że powyższe cztery aspekty są ściśle ze sobą powiązane i wspólnie pomagają sądowi w badaniu zaistnienia przesłanki rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Ponadto, art. 1079 § 3 ch.k.c. wymienia pięć typowych przypadków uznanych za rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy

---

¹⁶⁹ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 121.

¹⁷⁰ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 121.

¹⁷¹ Zob. tamże.

małżonkami, a mianowicie gdy:

- 1) którakolwiek ze stron dopuszcza się bigamii lub zamieszkuje z innym partnerem;
- 2) którakolwiek ze stron stosuje przemoc domową wobec członka rodziny lub znęca się nad nim lub porzuca go;
- 3) którakolwiek ze stron jest uzależniona od hazardu lub narkotyków, albo ma inne złe nawyki i odmawia poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień;
- 4) strony żyją w separacji z powodu braku więzi uczuciowej od co najmniej 2 lat;
- 5) występują inne okoliczności powodujące rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

1. Bigamia lub zamieszkiwanie z innym partnerem

Pierwszy przypadek rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami odnosi się do sytuacji, w której przynajmniej jedna ze stron dopuszcza się bigamii lub zamieszkuje z innym partnerem. W prawie chińskim istnieją dwa rodzaje bigamii: a mianowicie bigamia w sensie prawnym oraz faktycznym. Pierwsza kategoria polega na zawarciu małżeństwa przez osobę, która już znajduje się w związku małżeńskim, natomiast bigamia faktyczna dotyczy nieformalnego związku partnerskiego pomiędzy osobą pozostającą w ważnym związku małżeńskim a osobą trzecią bez formalnego potwierdzenia.¹⁷² Pojęcie „zamieszkiwania z innym partnerem” zostało natomiast zdefiniowane w art. 2 Interpretacji (I) Najwyższego Sądu Ludowego w sprawie stosowania księgi „Małżeństwo i rodzina” Kodeksu cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej¹⁷³ jako trwałe pożycie z osobą płci przeciwnej, inną niż małżonek.

Bigamia różni się od zamieszkiwania z innym partnerem tym, że jeden z małżonków i osoba trzecia nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego jako

---

¹⁷² Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 136.

¹⁷³ Interpretacja z dnia 29 grudnia 2020 r. - Interpretacja (I) Najwyższego Sądu Ludowego w sprawie stosowania księgi „Małżeństwo i rodzina” Kodeksu cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa uchwały brzmi: Zui gao ren min fa yuan guan yu shi yong zhong hua ren min gong he guo min fa dian hun yin jia ting bian de jie shi (yi)), CLI.3.349603.

mąż i żona, a także nie dążą do założenia rodziny. Przykładem jest utrzymanie związku seksualnego z tą osobą w zamian za zapewnienie jej mieszkania, samochodu bądź innych rzeczy materialnych.¹⁷⁴ Co ważne, małżonek nie ponosi odpowiedzialności karnej za takie zachowanie, natomiast w przypadku bigamii – podlega karze ograniczenia lub pozbawienia wolności do lat dwóch (art. 258 Prawo karne Chińskiej Republiki Ludowej¹⁷⁵). Mimo tych różnic obie czynności są sprzeczne z zasadą monogamii przewidzianą w art. 1041 ch.k.c. i poważnie naruszają istotę małżeństwa. Zatem jeśli sąd stwierdzi, że strona niewinna nie może przebaczać zdrady małżonkowi, a trudno jest oczekiwać od nich odbudowania wspólnego życia, należy przyjąć, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy stronami.¹⁷⁶

2. Przemoc domowa, znęcanie się, porzucenie

Drugi przypadek rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami obejmuje sytuację, w której przynajmniej jedna ze stron stosuje przemoc domową wobec członka rodziny lub znęca się nad nim lub porzuca go. „Przemoc domowa” została zdefiniowana w art. 2 Prawa przeciwdziałania przemocy domowej Chińskiej Republiki Ludowej¹⁷⁷, w myśl którego pojęcie to polega na fizycznie lub psychicznie szkodliwych działaniach popełnianych przez członka rodziny wobec drugiego członka przy użyciu takich środków, jak: bicie, krępowanie, uszkodzenie ciała, przymusowe ograniczanie wolności osobistej, powtarzające się utarczki słowne czy groźby. „Znęcanie się” wyjaśniono w art. 1 i.n.s.l., zgodnie z którym odnosi się do uporczywej i częstej przemocy domowej. Natomiast „porzucanie” należy rozumieć jako zaniechanie przez członka rodziny należnego obowiązku względem drugiego członka potrzebującego alimentacji, wspierania oraz pomocy.¹⁷⁸

Warto zauważyć, iż art. 1079 § 3 pkt 2 ch.k.c. nie wymaga, aby osobą

---

¹⁷⁴ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 122.

¹⁷⁵ Ustawa z dnia 26 grudnia 2020 r. - Prawo karne Chińskiej Republiki Ludowej, CLI.1.349391.

¹⁷⁶ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 122; L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 136.

¹⁷⁷ Ustawa z dnia 27 grudnia 2015 r. - Prawo przeciwdziałania przemocy domowej Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa ustawy brzmi: Zhong hua ren min gong he guo fan jia ting bao li fa), CLI.1.261780.

¹⁷⁸ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 136.

pokrzywdzoną był współmałżonek. Przedmiotem opisanych czynności mogą być także dzieci lub rodzice stron. Ważne jest przy tym udowodnienie wystąpienia któregośkolwiek z trzech zawinionych zachowań wymienionych powyżej, a także ustalenie, że możliwość przebaczenia ze strony małżonka niewinnego i utrzymania związku małżeńskiego jest znikoma.¹⁷⁹ Za przekonujące dowody w tym zakresie uważa się m.in. akta policyjne, pisemne ostrzeżenia oraz opinie biegłego z zakresu identyfikacji obrażeń (art. 20 p.p.p.d.). Zatem jeśli sąd ustali, opierając się na potwierdzonych faktach, że strona niewinna nie jest w stanie dalej tolerować takiego zachowania i kontynuować wspólnego życia z małżonkiem, należy w takiej sytuacji uznać, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy stronami.¹⁸⁰

3. Złe nawyki, uzależnienie od hazardu i narkotyków

Trzeci przypadek rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami polega na tym, że przynajmniej jedna ze stron jest uzależniona od hazardu lub narkotyków, lub ma inne złe nawyki i odmawia poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień. „Harzard” odnosi się do gier o pieniądze bądź inne dobra materialne, w których o wygranej decyduje los, a pojęcie „narkotyki” dotyczy m.in. heroiny, marihuany, kokainy i opium. Zarówno uprawianie hazardu, jak i zażywanie narkotyków są powszechnie uznanymi złymi nawykami w Chinach, dlatego zostały wprost zaadresowane w Kodeksie cywilnym. Chińskie prawo nie definiuje pojęcia „zły nawyk”, natomiast przy ocenie należy się odwołać do nastawienia strony niewinnej do tego oraz wartości miejscowej ludności.¹⁸¹ Dla przykładu do innych złych nawyków w rozumieniu powyższego przepisu mogą zaliczać się alkoholizm oraz nierząd, również powszechnie uznawane w Chinach za negatywne zjawiska społeczne.¹⁸²

Zgodnie z drugą częścią art. 1079 § 3 pkt 3 ch.k.c, wskazane wyżej negatywne zachowanie musi mieć poważny i powtarzalny charakter. Oznacza to, że strona uzależniona od hazardu, narkotyków lub reprezentująca inne złe nawyki nie

---

¹⁷⁹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 136; Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 122.

¹⁸⁰ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 122.

¹⁸¹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 137.

¹⁸² Zob. Y. Shen, *Pan jue li hun fa ding tiao jian yan jiu*, Shanghai 2010, s. 27.

respektuje sugestii małżonka i nie podejmuje żadnych kroków mających na celu zmianę swego zawinionego zachowania.¹⁸³ Podejście takie może niszczyć uczucie łączące małżonków, a także uniemożliwić osiągnięcie celu małżeństwa. W konsekwencji, jeżeli sąd uzna, że brak jest możliwości odbudowania pożycia małżonków, należy wyciągnąć wniosek, że nastąpił rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy nimi.¹⁸⁴

Warto przy tym dodać, że chińskie prawo rozwodowe nie zakazuje stronie winnej żądać rozwodu, nawet jeśli jej zachowanie jest obarczone jedną z okoliczności przewidzianych w wyżej wymienionych trzech przypadkach. Wynika to z art. 63 i.n.s.l., w myśl którego sąd nie powinien odmówić udzielenia rozwodu na podstawie tego, że żądający ponosi winę rozkładu więzi uczuciowej. W przypadku wniesienia pozwu o rozwód przez stronę winną sąd również ocenia, czy doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. W razie stwierdzenia niemożliwości pojednania, należy orzec rozwód. Widać więc, że w Chinach rozwód nie jest determinowany tym, czy małżonek jest winny swego zachowania.

4. Długotrwała separacja

Czwarty przypadek rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami odnosi się do sytuacji, w której strony żyją w separacji z powodu wygaśnięcia więzi uczuciowej od co najmniej dwóch lat. Chińskie prawo nie zawiera definicji takich pojęć, jak „separacja” oraz „brak więzi uczuciowej”. Według doktryny separacja ma miejsce, gdy co najmniej jeden z małżonków nie ma zamiaru prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego i żyje osobno. Brak więzi uczuciowej jest natomiast rozumiany jako wygaśnięcie miłości pomiędzy małżonkami.¹⁸⁵ Współżycie opiera się na więzi uczuciowej małżonków i stanowi istotny element małżeństwa. Zgodnie z art. 1079 § 3 pkt 4 ch.k.c, rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej zachodzi w wypadkach, gdzie strony pozostają w separacji przez co najmniej dwa lata, a sąd ustali, że możliwość pojednania jest w danej sytuacji znikoma.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Zob. tamże.

¹⁸⁴ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 123.

¹⁸⁵ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 138; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 202.

¹⁸⁶ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 123; L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 138.

Celem wyżej przytoczonego przepisu jest wprawdzie wyeliminowanie małżeństw faktycznie niefunkcjonujących, ale z uwagi na lakoniczny charakter w praktyce jego zastosowanie jest zbyt problematyczne. Brak tu bowiem wyraźnego kryterium ustalenia momentu rozpoczęcia biegu okresu separacji. Teoretycznie należałoby przyjąć, że chodzi o moment, w którym ustało uczucie między małżonkami. Jednak uczucie to subiektywny stan wewnętrzny, małżonkowie sami w sobie często nie są w stanie go opisać, nie mówiąc o jego udowodnieniu. W razie istnienia odrębnego stanowiska stron na ten temat oraz braku stosownych dowodów przemawiających za swoim twierdzeniem, określenie takiego momentu jest dla sądu utrudnione.¹⁸⁷

Kolejny problem wynika z braku jasnej definicji pojęcia separacji w chińskim Kodeksie cywilnym. W tym miejscu należy wskazać, że w literaturze i w orzecznictwie nie ma wątpliwości to, że separacja dotyczy sytuacji, w której małżonkowie mieszkają w oddzielnym miejscu. Kwestią sporną jest natomiast, czy do separacji zalicza się również przypadek, w którym małżonkowie wprawdzie mieszkają pod jednym dachem, ale nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego, w istocie organizując swoje życie osobno. Według jednego z poglądów wyrażanych w doktrynie i orzecznictwie, taką sytuację można uznać za separację, gdy strony nie uprawiają w tym czasie seksu, a drugie – nieco bardziej liberalne – stanowisko głosi, że separacja może mieć miejsce, jeżeli brakuje między nimi wymiany myśli, komunikacji właściwej dla osób pozostających ze sobą w związku. Istnieje także trzeci, przeciwny pogląd, który głosi, że w powyższych przypadkach nie dochodzi do separacji w rozumieniu przepisu art. 1079 § 3 pkt 4 ch.k.c. Niejednolite stanowisko chińskich sądów sprawia, że trudno jest przewidzieć wynik postępowania w tym zakresie.¹⁸⁸

Istotną przeszkodą jest również fakt, że chiński Kodeks cywilny nie określa jednolitej metody rozliczania czasu separacji. W literaturze i w judykaturze jasno ukształtowały się w tym zakresie dwa stanowiska. Zgodnie z dominującym poglądem, jeśli w czasie separacji małżonkowie zamieszkają razem nawet przez krótki okres, to

---

¹⁸⁷ Zob. Y. Ma, L. Luo, *Cai pan...*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7, s. 43; P. Xie, *Lun pan jue...*, Sichuan 2021, s. 9; Y. Shen, *Pan jue...*, Shanghai 2010, s. 35.

¹⁸⁸ Zob. Y. Ma, L. Luo, *Cai pan...*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7, s. 43; P. Xie, *Lun pan jue...*, Sichuan 2021, s. 9.

dwuletni termin ulega przerwaniu i zaczyna biec na nowo. Z drugiej strony, spotyka się również mniejszościowy pogląd, według którego krótkotrwałe wspólne zamieszkiwanie w trakcie separacji nie przerywa biegu terminu, lecz jedynie go zawiesza. W takiej sytuacji, termin biegnie dalej z chwilą powrotu do stanu pierwotnego. Pomimo, że drugie stanowisko jest wyrażane rzadziej, należy się z nim zgodzić z uwagi na to, że absolutne podejście do separacji nie uwzględnia szczególnych sytuacji życiowych, gdzie strony z powodów niezależnych od więzi uczuciowej (jak na przykład z uwagi na trudną sytuację finansową, czy trudności w podziale opieki nad dzieckiem). Ponadto, pierwsze rozwiązanie w dużym stopniu zmniejsza możliwość podjęcia przez małżonków prób odbudowania wspólnego życia – w razie niepowodzenia musieliby od nowa czekać na rozwód przez kolejne dwa lata.¹⁸⁹ Powyższe mogłoby w praktyce istotnie wypaczać ideę uchwalenia tego przepisu – można bowiem argumentować, że brak uregulowania biegu terminu był wyrazem woli ustawodawcy.

Chociaż założenie art. 1079 § 3 pkt 4 ch.k.c. jest słuszne – współżycie odgrywa wszak istotną rolę w instytucji małżeństwa – to ogólny i niejasny sposób sformułowania tego przepisu może prowadzić do nadmiernej swobody interpretacyjnej sądów chińskich w tym zakresie. Sytuacja taka prowadzi do nadmiernych nieregularności w praktyce orzeczniczej. Konieczne jest więc wprowadzenie odpowiednich modyfikacji do tego punktu, żeby był bardziej precyzyjny ułatwiając życie sędziom, jak i stronom postępowania rozwodowego.

5. Piąty przypadek: inne okoliczności

Ostatnia sytuacja odnosi się do innych, niezdefiniowanych bliżej okoliczności prowadzących do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. „Inne okoliczności” jest pojęciem bardzo szerokim, odnoszącym się do stanu małżeństwa lub zachowań innych, niż wymienione w poprzedzających czterech punktach. Przepis art. 1079 § 3 pkt 5 ch.k.c. ma więc charakter klauzuli blankietowej.

---

¹⁸⁹ Zob. Y. Ma, L. Luo, *Cai pan...*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7, s. 43; P. Xie, *Lun pan jue...*, Sichuan 2021, s. 9.

Stanowi on dodatkową podstawę prawną pozwalającą sędziom na rozważenie przypadków, które nie zostały wprost wymienione w ustawie, a zarazem mogłyby uzasadniać stwierdzenie rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej w konkretnej sprawie.¹⁹⁰ W orzecznictwie jako przykłady wymienia się sytuacje, w których między stronami zachodzi spór o kwestię urodzenia dziecka lub dochodzi do konfliktów ze względu na poważną niezgodność charakterów.¹⁹¹ Zatem jeśli w tego rodzaju przypadkach sąd uzna, że pojednanie się stron jest mało prawdopodobne, należy przyjąć, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej między nimi, uzasadniającego orzeczenie rozwodu.

C. Uznanie małżonka za zaginionego

Drugą z pozytywnych przesłanek orzeczenia rozwodu w prawie chińskim jest uznanie małżonka za zaginionego. Przesłanka ta pozwala na zakończenie związku małżeńskiego, w którym z powodu zaginięcia jednej strony nie ma możliwości realizacji wzajemnych obowiązków oraz osiągnięcia celu wspólnego życia, charakterystycznych dla instytucji małżeństwa. Do zastosowania tej przesłanki jest jednak wymagane spełnienie dwóch warunków.

Po pierwsze, jeden z małżonków musi zostać formalnie uznany przez sąd za zaginionego. Zgodnie z art. 40 ch.k.c., jeżeli miejsce pobytu osoby fizycznej nie jest znane od ponad dwóch lat, zainteresowany podmiot może wystąpić do sądu ludowego o stwierdzenie jej zaginięcia. Po otrzymaniu takiego wniosku sąd wydaje publiczne ogłoszenie o poszukiwaniu tej osoby. Okres ogłoszenia wynosi trzy miesiące. Jeżeli po upływie powyższego terminu wciąż nie udało się ustalić miejsca pobytu danej osoby, sąd wydaje orzeczenie o uznaniu jej za zaginioną (art. 168 Prawa postępowania cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej¹⁹²).

Po wtóre, drugi małżonek musi wnieść pozew do sądu o rozwód. Oznacza to,

---

¹⁹⁰ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 139.

¹⁹¹ Zob. Y. Ma, *Hun yin...*, Beijing 2018, s. 123.

¹⁹² Ustawa z dnia 24 grudnia 2021 r. - Prawo postępowania cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej (w oryginale nazwa ustawy brzmi: *Zhong hua ren min gong he guo min shi su song fa*), CLI.1.5113165.

że sądowe uznanie za zaginionego samo w sobie nie prowadzi automatycznie do rozwiązania małżeństwa – potrzebne jest wyraźne żądanie w tym zakresie przez drugą stronę.¹⁹³

D. Kontynuacja separacji po wyroku odmawiającym rozwodu

Trzecią przesłanką dopuszczalności rozwodu jest kontynuacja separacji po wyroku odmawiającym rozwodu. Celem tej przesłanki jest rozstrzygnięcie kwestii trudności w uzyskaniu rozwodu przez orzeczenie sądu.¹⁹⁴

Przed wejściem w życie chińskiego kodeksu cywilnego, sądy co do zasady odmawiały udzielenia rozwodu w sytuacjach, gdzie jedna strona żądała po raz pierwszy rozwodu przy braku zgody drugiego małżonka, o ile nie przedstawiono materiałów dowodowych wystarczająco uzasadniających stwierdzenie rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Natomiast w razie ponownego wniesienia pozwu o rozwód, chińskie sądy były bardziej skłonne do orzeczenia rozwodu, nawet jeśli okoliczności podnoszone przez powoda były tożsame. Powtarzające się żądanie mogło bowiem same w sobie świadczyć o tym, że wzajemne uczucie oraz związek małżeński nie uległy poprawie. Ze statystyk wynikało, że tylko 5.1% wszystkich spraw, w których małżonek wniósł powództwo po raz pierwszy, zostało pozytywnie uwzględnione przez sąd. Liczba ta wzrosła do 26.1%, gdy żądano rozwodu po raz drugi, osiągając 41.1% przy trzeciej i czwartej próbie.¹⁹⁵

Według nowej regulacji rozwodu, jeżeli strony żyją w separacji przez kolejny rok po wyroku odmawiającym udzielenia rozwodu, sąd ludowy powinien orzec rozwód. Oznacza to, że po otrzymaniu wyroku negatywnego kolejna roczna separacja jest wystarczająca dla powoda do rozwiązania małżeństwa. W efekcie obecnie obowiązująca regulacja ułatwia stronie powodowej uzyskanie rozwodu przed sądem.

II. Negatywne przesłanki

---

¹⁹³ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 139.

¹⁹⁴ Zob. Y. Xia, *Hun yin...*, Beijing 2021, s. 127; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 203.

¹⁹⁵ Zob. W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 203.

Dwie negatywne przesłanki są określone w art. 1081 i art. 1082 ch.k.c., a mianowicie żądanie rozwodu przez małżonka żołnierza pozostającego w służbie czynnej bez zgody żołnierza oraz żądanie rozwodu męża w czasie ciąży żony, po porodzie oraz po przerwaniu ciąży. Wystąpienie którejkolwiek z nich uniemożliwia sądowi orzeczenie rozwodu, nawet jeśli spełniona została pozytywna przesłanka rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

A. Żądanie rozwodu przez małżonka żołnierza pozostającego w służbie czynnej bez zgody żołnierza

W myśl 1081 ch.k.c. jeżeli małżonek żołnierza pozostającego w służbie czynnej żąda rozwodu, powinien uzyskać jego zgodę. Pojęcie „żołnierz pozostającego w służbie czynnej” obejmuje wszystkich żołnierzy pełniących czynną służbę w Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej lub Chińskiej Ludowej Policji Zbrojnej. Ci, którzy przeszli w stan spoczynku bądź na emeryturę albo zostali zdemobilizowani, jak również osoby, które pracują w armii, ale nie posiadają statusu wojskowego nie należą do tej kategorii. Pojęcie „małżonek” należy tu rozumieć jako osobę niebędącą żołnierzem. Innymi słowy, jeżeli obie strony są żołnierzami pozostającymi w służbie czynnej, przesłanka ta nie znajdzie zastosowania. Poza tym trzeba zauważyć, że przepis dotyczy wyłącznie sytuacji, w której rozwodu żąda małżonek niebędący żołnierzem.¹⁹⁶

Przesłanka ma charakter względny, ponieważ przepis przewiduje od niej jeden wyjątek, tj. gdy wina leży po stronie żołnierza (art. 1081 *in fine* ch.k.c.). Zgodnie z art. 64 i.n.s.l. taka sytuacja może być oceniona na podstawie art. 1079 § 3 pkt 1-3 ch.k.c. oraz okoliczności, w których po stronie żołnierza leży inna wina rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. To znaczy, że zgoda żołnierza na rozwód żądany przez małżonka nie jest wymagana, jeżeli zachodzi jedna z następujących sytuacji, a mianowicie:

- 1) żołnierz dopuszcza się bigamii lub zamieszkuje z innym partnerem;
- 2) żołnierz stosuje przemoc domową wobec członka rodziny lub znęca się nad nim

---

¹⁹⁶ Zob. Y. Xia, *Hun yin...*, Beijing 2021, s. 128; W. Chen, *Hun yin...*, Beijing 2022, s. 197.

- lub porzuca go;
- 3) żołnierz jest uzależniony od hazardu lub narkotyków, albo ma inne złe nawyki i odmawia poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień;
  - 4) po stronie żołnierza leży inna wina rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

Przesłanka ta jest ściśle powiązana z historią. W latach 1931-1949 w Chinach panowała wojna domowa oraz chińsko-japońska. Mając na uwadze wielkie poświęcenie żołnierzy w utrzymaniu stabilności społecznej i krajowej, ówczesni ustawodawcy wprowadzili regulacje zapewniające ochronę małżeństwa żołnierza poprzez ograniczenie prawa do rozwodu małżonka. Celem tego było zapewnienie psychicznego komfortu żołnierza i umożliwienie im skupienia się na pracy.¹⁹⁷

Pomimo tego, że sytuacja w Chinach uległa zmianie, taka koncepcja legislacyjna została utrzymana do czasów dzisiejszych. Jednak w doktrynie nasila się krytyka tego podejścia. Uważa się, że takiego rodzaju ograniczenie jest sprzeczne z zasadą wolności małżeństwa. Nie tylko narusza interes współmałżonka, ale również przyczynia się do utrzymania martwego związku małżeńskiego. Dodatkowo może utrudniać żołnierzom znalezienie partnerka bądź partnera, który chciałby zawrzeć z nim związek małżeński.¹⁹⁸

Należy przychylić się do poglądu przeciwnego. Wprawdzie armia ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego, ale niesłuszne jest przyznanie żołnierza przywileju do rozwiązania małżeństwa właśnie z tego powodu. Żołnierskie małżeństwo nie różni się bowiem od innych. W nim mogą wystąpić także niezawinione przyczyny powodujące rozkład więzi uczuciowej. Jeśli uwzględnia się jedynie przyczyny zawinione, to w dużym stopniu utrudnia małżonkowi życie poprzez zmuszenie go do utrzymania małżeństw faktycznie niefunkcjonujących.

B. Żądanie rozwodu przez męża w czasie ciąży żony, po porodzie oraz po przerwaniu ciąży

---

¹⁹⁷ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 151-152.

¹⁹⁸ Zob. tamże, s. 156-158.

Zgodnie z art. 1082 ch.k.c., rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go mąż w czasie ciąży żony lub w ciągu jednego roku po porodzie albo w ciągu 6 miesięcy po przerwaniu ciąży. Termin „w czasie ciąży” dotyczy całego okresu, w którym kobieta jest ciężarna, niezależnie od tego, jak długo okres ten trwa. „Poród” odnosi się do procesu wydalenia płodu z organizmu kobiety. Kwestia, czy płód jest żywy nie ma znaczenia – nawet jeśli dziecko urodzi się martwe, omawiany przepis znajduje zastosowanie. Natomiast „przerwanie ciąży” obejmuje poronienie samoistne oraz sztuczne. Pierwsze dotyczy sytuacji, w której ciąża kończy się z przyczyn naturalnych, a drugie - na skutek decyzji jednej bądź obydwu stron.¹⁹⁹

Przesłanka ta również ma charakter względny. Przepis przewiduje bowiem dwa wyjątki, a mianowicie gdy rozwodu żąda żona oraz gdy sąd uzna za konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez męża (art. 1082 *in fine* ch.k.c.). Celem tego przepisu jest ochrona interesów kobiety, dziecka poczętego oraz niemowląt. Zatem jeśli kobieta uważa, że rozwiązanie małżeństwa stałoby się bardziej korzystne dla niej i dziecka, niepotrzebne byłoby ograniczenie prawa do rozwodu męża. Odnośnie do pojęcia „konieczności przyjęcia wniosku o rozwód złożonego przez męża”, w orzecznictwie przyjmuje się, że dotyczy przypadku, w którym wina leży po stronie żony. Przykładami są sytuacje, w której ciąża jest wynikiem cudzołóstwa lub mąż jest zagrożony przemocą domową.²⁰⁰

Rozdział IV. Porównanie przesłanek rozwodu w obu krajach

§ 1. Pozytywne przesłanki rozwodu

Pozytywne przesłanki rozwodowe zostały uregulowane w odmienny sposób w

---

¹⁹⁹ Zob. L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 165.

²⁰⁰ Zob. Y. Xia, *Hun yin...*, Beijing 2021, s. 129; L. Fan, *Zhong hua...*, Xiamen 2021, s. 167.

polskim oraz chińskim prawie, choć można również znaleźć pomiędzy nimi kilka podobieństw. Polska ustawa przewiduje wyłącznie jedną pozytywną przesłankę rozwodu w postaci zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżonków. Natomiast chiński Kodeks cywilny określa odpowiednio trzy przesłanki orzeczenia rozwodu w trybie administracyjnym i sądowym. W pierwszym z wymienionych trybów, przesłanki obejmują bycie małżonkami mającymi pełną zdolność do czynności prawnych, dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko na temat dzieci, majątku oraz długów. W trybie sądowym przesłanki rozwodowe odnoszą się do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami, uznania małżonka za zaginionego oraz kontynuacji separacji po wyroku odmawiającym udzielenia rozwodu.

Przed wszystkim, główny przedmiot zainteresowania polskiego i chińskiego prawa rozwodowego w zakresie okoliczności uzasadniających orzeczenie rozwodu jest nieco odmienny. Pojęcie zupełności rozkładu pożycia jest rozumiane w polskim orzecznictwie jako zerwanie między małżonkami łącznie trzech więzi: uczuciowej, fizycznej oraz gospodarczej. Polski sąd bierze zatem pod uwagę równocześnie zarówno na aspekty wewnętrzne, jak i zewnętrzne życia małżonków. Z drugiej strony, w chińskim prawie zakres badania okoliczności uzasadniających rozwód jest zależny od trybu zakończenia stosunku małżeństwa.

W przypadku rozwodu w trybie administracyjnym urząd nie rozważa kwestii pożycia małżonków. Istotne jest wyłącznie ustalenie, czy strony są małżonkami posiadającymi pełną zdolność do czynności prawnych oraz czy osiągnęły porozumienie w sprawie rozwodu, dzieci, majątku i długów. Przy rozwodzie w trybie sądowym zakres badania jest determinowany tym, której z trzech oddzielnych przesłanek pozytywnych dotyczy dana sprawa. Pierwsza przesłanka orzeczenia rozwodu koncentruje się jedynie na sferze wewnętrznej w postaci zaniku wzajemnego uczucia między małżonkami. Natomiast w przypadku dwóch pozostałych samodzielnych przesłanek – zaginięcia i separacji – nacisk analizy kładzie się na sferę zewnętrzną, co do zasady ustalana w sposób obiektywny (stwierdzenie wystąpienia konkretnych warunków, takich jak m.in. upływ czasu). Wówczas sąd chiński zasadniczo nie musi brać pod uwagę stanu

wzajemnego uczucia między małżonkami.

Czynnik upływu czasu odgrywa bardzo istotną rolę przy ocenie przesłanek dopuszczalności rozwodu zarówno w polskiej, jak i chińskiej regulacji prawnej. Pojęcie trwałości rozkładu pożycia małżonków jest interpretowane w polskiej judykaturze jako brak możliwości powrotu do wspólnoty małżeńskiej. Zasadniczo przyjmuje się, że im dłuższy czas trwania zupełnego rozkładu, tym mniejsza szansa odbudowania związku. Poza tym, wpływ długiego czasu rozstania małżonków od momentu oddalenia powodztwa o rozwód uzasadnia przyjęcie, że rzeczywiście doszło do trwałego rozkładu. Podobne wnioski można wywieść z chińskich przesłanek rozwodowych. Różnica polega na tym, że są one wprost uregulowane w ustawie poprzez określenie minimum czasu trwania takiego stanu. W przypadku separacji muszą to być co najmniej dwa lata, a w razie negatywnego wyroku – kolejny, dodatkowy rok życia w rozdzielaniu.

W obydwu systemach prawnych ustalenie konkretnych przyczyn rozkładu nie jest bezpośrednim warunkiem orzeczenia rozwodu. Stanowią one jednak ważny element oceny charakteru rozkładu pożycia, zwłaszcza z punktu widzenia jego trwałości w prawie polskim, a w chińskim – oceny stopnia rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami. Okoliczności te mają zatem charakter pomocniczy w ustaleniu, czy zachodzi przesłanka dopuszczalności rozwodu i w efekcie czy żądanie strony jest uzasadnione. Zatem pomimo tego, że specyficzne powody same w sobie nie są decydujące o udzieleniu rozwodu, polskie i chińskie sądy nadal mają obowiązek je badać w każdej indywidualnej sprawie.

Warto również zwrócić uwagę, że w obydwu krajach sądy mają znaczną swobodę przy ocenie przesłanki dopuszczalności rozwodu. Wprawdzie ogólna przesłanka zupełnego i trwałego rozkładu pożycia została doprecyzowana w polskiej judykaturze, ale brakuje ostrego kryterium rozpadu więzi uczuciowej, fizycznej oraz gospodarczej. Nie ma także jednolitego stanowiska co do tego, ile czasu powinien trwać rozkład pożycia małżeńskiego, aby można było uznać go za trwały. Zatem polskie sądy każdorazowo rozważają spełnienie przesłanki rozwodowej zależnie od charakteru i konkretnych okoliczności danej sprawy. Chińskie prawo rozwodowe doprecyzowuje przesłankę rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami poprzez

wyliczenie konkretnych okoliczności. Nie jest to jednak wyliczenie wyczerpujące – obejmuje ono jedynie typowo spotykane przykłady. Zatem w przypadku innym niż przewidzianym w ustawie, kwestię oceny tej przesłanki pozostawia się do uznania sądu. Ostatecznie, wskazana swoboda jest bardzo ważna, ponieważ każda sytuacja małżeńska jest inna, a więc decyzja sądu powinna zależeć od analizy przesłanek w kontekście okoliczności konkretnej sprawy.

Oceniając polską i chińską regulację pozytywnych przesłanek dopuszczalności rozwodu, należy zauważyć, że we współczesnym społeczeństwie więź uczuciowa nie jest jedynym czynnikiem decydującym o zawarciu małżeństwa bądź jego utrzymaniu. Należy zwrócić przy tym uwagę, że sfery wewnętrznej nie da się bezpośrednio zmierzyć i ustalić. Zatem uzależnienie udzielenia rozwodu w dużym stopniu od zaniku więzi uczuciowej wydaje się nietrafne. Pod właśnie tym względem moim zdaniem polska regulacja uwzględniająca także inne aspekty pożycia małżeńskiego niż więź uczuciowa jest adekwatna. Natomiast sama przesłanka powinna zostać sformułowana w sposób bardziej szczegółowy. Ułatwiłoby to sędziom dokonanie oceny jej spełnienia i przyczyniłoby się do ujednoczenia praktyki. Pod tym względem chińskie podejście jest bardziej trafne niż polskie.

§ 2. Negatywne przesłanki rozwodu

Porównując polskie i chińskie negatywne przesłanki rozwodowe, można wskazać na cztery istotne różnice. Po pierwsze, dobro dziecka odgrywa istotniejszą rolę w rozwiązaniu małżeństwa w Polsce niż w Chinach. W polskim prawie rozwodowym bierze się pod uwagę nie tylko interes wspólnych małoletnich dzieci, ale również interes dzieci niewspólnych oraz dzieci wspólnych pełnoletnich, lecz niesamodzielných. Oznacza to, że w razie ich naruszenia powództwo zostanie oddalone pomimo spełnienia pozytywnej przesłanki rozwodu. Natomiast przy chińskim rozwodzie w trybie administracyjnym interes dzieci nie ma większego znaczenia. Dany urząd sprawdza bowiem jedynie od strony formalnej, czy jest uzgodnione stanowisko w sprawie dzieci. Kwestia, czy ustalenia poczynione przez małżonków są słuszne i korzystne dla dobra dzieci nie jest przy tym istotna i nie wpływa na ostateczną decyzję. W przypadku

rozvodu w trybie sądowym wyłącznie interes dzieci poczętych i niemowląt ogranicza możliwość uzyskania rozvodu z powództwa męża.

Po drugie, w polskim i chińskim ustawodawstwie zarysowuje się odmienne podejście do ochrony dobra współmałżonka. W polskim systemie prawnym interes współmałżonka jest rozważany pod kątem zasad współżycia społecznego. Oznacza to, że ocena w tym zakresie musi być powiązana z powszechnie przyjmowanymi wartościami, takimi jak wzajemna pomoc i lojalność, właściwy stosunek do instytucji małżeństwa. W efekcie, jeśli zachowania małżonka są rażąco sprzeczne ze społecznie akceptowanymi normami, żądanie o rozwód co do zasady nie będzie przyjęte przez sąd. Natomiast w chińskim systemie prawnym dobro współmałżonka jest uwzględniane na podstawie zasady ochrony kobiety. Dotyczy to w szczególności opieki nad żoną w czasie ciąży, po porodzie oraz po przerwaniu ciąży. Zatem mąż nie może żądać rozvodu w tych wyznaczonych okresach. Nie oznacza to jednak, że interes męża nie jest chroniony prawem. Jest on uwzględniony poprzez zastosowanie jednego z wyjątków od tej zasady, tj. gdy sąd uzna za konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez męża.

Jak widać, polskie regulacje są bardziej korzystne dla ochrony dobra dzieci i współmałżonka niż chińskie. Podejście takie zasługuje moim zdaniem na poparcie. Rozwód obejmuje bowiem nie tylko kwestię rozwiązania stosunków małżeńskich, ale ma również wpływ na kształt opieki nad dziećmi. Jednak ze względu na decyzję podjętą przez samych małżonków, dzieci pozostają w tej sprawie bierne. Zatem konieczne jest wprowadzenie odpowiednich przepisów chroniących ich interesy. Podobna ocena nasuwa się w odniesieniu do sytuacji współmałżonka, który jest ciężko chory i potrzebuje pomocy od drugiej strony. W takim przypadku możliwość uzyskania rozvodu powinna ustąpić względom obowiązków małżeńskich. Chińskie prawo rozwodowe natomiast reguluje te sytuacje bardzo wąsko. Niezbędne jest więc dokonanie w tym zakresie modyfikacji przepisów chińskiego Kodeksu cywilnego, celem zwiększenia ochrony dobra i uzasadnionych interesów dzieci oraz współmałżonka.

Po trzecie, zasada rekryminacji jest przewidziana wyłącznie w polskim prawie

rozwodowym. Racją wprowadzenia jej do systemu prawnego była prewencja. Zakładano, że zakaz orzeczenia rozwodu na żądanie małżonka, który swoim nagannym zachowaniem doprowadził do rozkładu pożycia, będzie wywoływał jego obawę przed zapadnięciem wyroku negatywnego i w konsekwencji zapobiegał naruszeniu obowiązków małżeńskich, bądź zmotywuje małżonka do zmiany postępowania.²⁰¹ Prewencyjne działanie zasady rekryminacji jest jednak wątpliwe. Tego rodzaju sankcja stanowi bowiem jedynie przeszkodę dla zawarcia przez małżonka wyłącznie winnego nowego małżeństwa. W żaden sposób nie motywuje małżonka do zmiany postępowania. Może on nadal naruszać obowiązki małżeńskie, pozostając formalnie w martwym już w rzeczywistości małżeństwie. Z tego względu chińską regulację należy uznać za bardziej słuszną i realistyczną.

Po czwarte, w stosunku do polskiego prawa rozwodowego chińska ustawa dodatkowo zawiera zasadę ochrony małżeństwa żołnierza pozostającego w służbie czynnej. Mimo że zasada jest wynikiem uwarunkowań historycznych, to trudno pogodzić się ze stojącą za nią koncepcją legislacyjną, mającą uchronić żołnierzy broniących bezpieczeństwa kraju przed niepokojem, że mogłoby dojść do rozwodu w czasie ich służby. Podejście takie jest anachroniczne i nie realizuje moim zdaniem swego celu. W razie rzeczywistego zaniku uczucia po stronie małżonka żołnierza, dalsze utrzymanie formalnego małżeństwa mogłoby się stać dla obojga cierpieniem, jedynie sztucznie podtrzymując ich związek. W konsekwencji ograniczenie możliwości uzyskania rozwodu przez małżonka traciłoby sens. Mając na uwadze wskazaną okoliczność, uważam, że przesłanka ta nie odpowiada współczesnym warunkom, zatem powinna zostać zniesiona lub istotnie zmodyfikowana.

---

²⁰¹ Zob. R. Dubowski, *Materialnoprawne...*, Józefów 2017, s. 202-203.

Zakończenie

Podsumowując, zarówno polskie, jak i chińskie regulacje dotyczące przesłanek rozvodu mają swoje zalety oraz wady. Wprawdzie polska ustawa lepiej odzwierciedla istotę współczesnego małżeństwa, a także znacznie intensywniej chroni dobro dziecka oraz współmałżonka, jednak z drugiej strony zawiera ona zbyt ogólnie sformułowaną pozytywną przesłankę rozvodu i nieodpowiadającą rzeczywistości zasadę rekryminacji. Zatem postulowałabym uregulowanie pojęcia zupełności

i trwałości rozkładu pożycia w sposób bardziej szczegółowy, np. poprzez wyliczenie konkretnych przykładów takiego rozkładu, oraz rezygnację z zakazu żądania rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia. Co do chińskich przepisów sugerowałabym zmienić pierwszą przesłankę rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami na rzeczywisty rozkład pożycia małżonków. Takie rozwiązanie kładłoby nacisk na nieprawidłowe funkcjonowanie małżeństwa zamiast jedynie na zanik wzajemnego uczucia. Ponadto, warto byłoby zdefiniować termin separacji w Kodeksie celem ułatwienia sądowi dokonania oceny w tym zakresie. Moim zdaniem należy również usunąć zasadę ochrony małżeństwa żołnierza, a także wprowadzić dodatkowe negatywne przesłanki powiązane z interesem dzieci i małżonka potrzebującego wsparcia.

Bibliografia

Chang S., *Chinese Women, Marriage and Gender: exploring the idea of women and marriage over time in the context of China*, „Major Papers” 2020.

Chen W., *Hun yin jia ting ji cheng fa xue: Di san ban*, Beijing 2022.

Chen Z., (w:) *Min jian fa · 2017 nian xia juan · zong di er shi juan*, H. Xie, Xiamen 2018.

Chou Z., *Lun wo guo deng ji li hun zhi du*, Beijing 2008.

- Czech B., (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011.
- Duan X., *Wo guo deng ji li hun zhi du wan shan yan jiu*, Sichuan 2020.
- Dubowski R., *materialnoprawne przesłanki rozvodu - analiza krytyczna i postulaty de lege ferenda*, Józefów 2017.
- Fan L., *Zhong hua ren min gong he guo hun yin fa ping zhu · Li hun*, Xiamen 2021.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Rozwód. Materialnoprawne podstawy rozvodu oraz postępowanie odrębne w sprawie o rozwód. Komentarz praktyczny wraz z wzorami pism procesowych*, Warszawa 2021.
- Gajda J., (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021.
- Gong J., *Xie yi li hun zhi du yan jiu*, Jiang su 2021.
- Haak H., Haak-Trzuskawska A., *Komentarz do art. 55-61(6) KRO regulujących rozwód i separację*, Warszawa 2020.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer 2016.
- Jiang Y., *Lun wo guo xian xing fa ding li hun li you li fa zhu yi*, „Dong fang fa xue” 2009, nr 4.
- Kołodziejcki S., *Dobro wspólnych nieletnich dzieci - jako przesłanka odmowy orzeczenia rozvodu*, Palestra 1965.
- Lan M., *Deng ji li hun zhi du wen ti yan jiu*, Beijing 2020.
- Lei C., *Xin zhong guo liu shi zhou nian li hun fa xue lun zheng ji shi yu ping shu*, „He bei fa xue” 2010, nr 3.
- Li R., *Wo guo deng ji li hun zhi du yan jiu*, Sichuan 2019.
- Ma Y., *Hun yin jia ting ji cheng fa xue: Di si ban*, Beijing 2018.
- Ma Y., *Hun yin fa di 32 tiao shi zheng yan jiu*, „Jin ling fa lv ping lun” 2006, nr 1.
- Ma Y., Luo L., *Cai pan li hun li you li fa yan jiu*, „Fa xue lun tan” 2014, nr 7.
- Manowska M., (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Kommentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014.
- Marciniak J., *Treść i sprawowanie opieki nad małoletnim*, Warszawa 1965.
- Min zheng bu: 2021 quan guo li hun ren shu da fu xia jiang, bi shang nian xia jiang*

34.6% (<https://m.gmw.cn/baijia/2022-09/01/1303119638.html>; data dostępu: 1 września 2022 r.)

Olejniczak A., (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013.

Olejniczak A., *Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozwodu*, Poznań 1980.

Pawliczak J., (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2022.

Sawczuk-Skibińska K., *Rozkład pożycia a możliwość pojednania małżonków w procesie o rozwód*, Warszawa 2016.

Shen Y., *Pan jue li hun fa ding tiao jian yan jiu*, Shanghai 2010.

Słownik języka polskiego PWN (<http://sjp.pwn.pl/sjp/;2507389>; data dostępu: 3 kwietnia 2022 r.)

Sobol E., *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2005.

Sokołowski T., (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014.

Song K., *Zhong guo nv xing zai hun yin zhong de di wei bian qian*, „She hui guan cha” 2014, nr 1.

Stojanowska W., (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014.

Stojanowska W., *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa 1979.

Szymczak M., *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1979.

Tian S., *60 nian lai wo guo xie yi li hun zhi du de bian qian ji wei lai li fa zhi zhan wang — jian tan xie yi li hun zhong fa lv gan yu de fan wei yu tu jing dui zhong guo deng ji li hun zhi du de ping jia yu fan si*, „He bei ke ji da xue xue bao (She hui ke xue ban)” 2010, nr 10(04).

Wartenberg-Kempka B., (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021.

Wu C., Xia Y., *Gai ge kai fang san shi nian zhong guo hun yin li fa zhi shan bian*, „Zhong hua nv zi xue yuan yuan bao” 2009, nr 21(01).

Xia Y., *Hun yin jia ting ji cheng fa: Di san ban*, Beijing 2021.

Xia Y., *Dui zhong guo deng ji li hun zhi du de ping jia yu fan si*, „Fa xue za zhi” 2008, nr 2.

Xie P., *Lun pan jue li hun de fa ding li you*, Sichuan 2021.

Yu Z., Zhang Y., *Deng ji li hun yu su song li hun zhi du xian jie you hua de lu jing tan xi*, „Fa zhi bo lan” 2022, nr 10.

Orzecznictwo

Orzeczenie SN z 10.3.1951 r., C 48/51, PiP 1951, Nr 12, s. 972.

Orzeczenie SN z 24.4.1951 r., C 667/50, OSNCK 1953, Nr 1, poz. 9.

Orzeczenie SN z 20.11.1952 r., C 600/52, OSNCK 1954, nr 2, poz. 31.

Orzeczenie SN z 13.1.1953 r., C 1631/52, OSNCK 1954, Nr 1, poz. 9.

Orzeczenie SN z 26.10.1954 r., II CR 371/54, OSNCK 1955, Nr 2, poz. 45.

Orzeczenie SN z 23.3.1956 r., III CR 347/55, OSNCK 1956, Nr 4, poz. 114.

Orzeczenie SN z 14.5.1956 r., I CR 746/55, OSNCK 1956, Nr 4, poz. 120.

Orzeczenie SN z 21.4.1958 r., I CR 110/57, LEX nr 1633577.

Orzeczenie SN z 26.4.1958 r., 3 CR 135/58, OSNCK 1958, Nr 3, poz. 90.

Orzeczenie SN z 15.7.1958 r., 3 CR 1225/57, LEX nr 1632683.

Orzeczenie SN z 4.7.1958 r., 4 CR 1016/57, LEX nr 3223275.

Orzeczenie SN z 3.1.1959 r., 3 CR 680/58, LEX nr 3223303.

Orzeczenie SN z 18.8.1965 r., III CR 147/65, LEX nr 4503.

Uchwała SN z 26.4.1952 r., C Prez 798/1951, OSN 1952, Nr 1.

Uchwała SN z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46.

Uchwała SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77.

Wyrok SA z 31.3.1994 r., I ACr 52/94, OSA 1994, Nr 7, poz. 38.

Wyrok SA z 21.4.1994 r., I ACr 68/94, OSA 1994, Nr 9, poz. 44.

Wyrok SA z 2.2.1995 r., I ACr 13/95, OSA 1997, Nr 4, poz. 22.

Wyrok SA z 15.7.2004 r., I ACa 375/04, LEX nr 147143.

Wyrok SA z 12.3.2010 r., I ACa 51/10, LEX nr 1120376.

Wyrok SA z 9.12.2010 r., I ACa 565/10, OSAB 2011, Nr 1, poz. 10.

Wyrok SA z 12.2.2014 r., I ACa 785/13, LEX nr 1455638.

Wyrok SN z 18.8.1965 r., III CR 147/65, LEX 4503.

Wyrok SN z 7.12.1965 r., III CR 278/65, LEX nr 372.

Wyrok SN z 7.1.1969 r., II CR 528/68, OSNC 1969, Nr 10, poz. 179.

Wyrok SN z 22.3.1973 r., I CR 189/73, OSNC 1973, Nr 1, poz. 19.

Wyrok SN z 12.9.1975 r., III CRN 226/75, LEX nr 3223273.

Wyrok SN z 14.12.1984 r., III CRN 290/84, LEX nr 852456.

Wyrok SN z 2.2.1995 r., I ACr 13/95, OSA 1997, Nr 4, poz. 22.

Wyrok SN z 12.2.1997 r., II CKN 76/96, LEX nr 1633846.

Wyrok SN z 13.11.1997 r., I CKN 306/97, LEX nr 484738.

Wyrok SN z 25.5.1998 r., I CKN 704/97, LEX nr 529702.

Wyrok SN z 22.10.1999 r., III CKN 386/98, LEX nr 1217913.

Wyrok SN z 27.10.1999 r., III CKN 412/98, LEX nr 78208.

Wyrok SN z 5.11.1999 r., III CKN 799/99, LEX nr 528139.

Wyrok SN z 17.12.1999 r., III CKN 850/99, LEX nr 50737.

Wyrok SN z 10.5.2000 r., III CKN 1032/99, OSN 2001, Nr 7–8, poz. 102.

Wyrok SN z 28.9.2000 r., IV CKN 112/00, OSNC 2001, Nr 3, poz. 41.

Wyrok SN z 17.10.2000 r., I CKN 831/98, LEX nr 3388112.

Wyrok SN z 26.10.2000 r., II CKN 956/99, OSP 2003, LEX nr 45570.

Wyrok SN z 6.2.2002 r., V CKN 741/00, LEX nr 424457.

Wyrok SN z 26.2.2002 r., I CKN 305/01, LEX nr 53924.

Wyrok SN z 28.2.2002 r., III CKN 545/00, LEX nr 55136.

Wyrok SN z 21.11.2002 r., III CKN 665/00, LEX nr 74446.

Wyrok SN z 10.7.2003 r., I CKN 503/01, LEX nr 121700.

Wytyczne SN z 27.3.1968 r., M.P. 1968, Nr 14, poz. 97.

Aneks

Tłumaczenia przepisów prawnych regulujących przesłanki rozwodu w prawie chińskim:

1. Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej z 1950 r.

Art. 17 § 1. Rozwód powinien zostać udzielony w wypadku, gdy mężczyzna i kobieta zgodnie o to wnoszą. Jeżeli jedna ze stron wnioskuje o rozwód, zostanie on udzielony także wtedy, gdy nie powiedzie się mediacja przed lokalnym rządem ludowym lub sądem.

§ 2. Jeśli rozwód jest dobrowolny, obie strony rejestrują się w lokalnym rządzie

ludowym i uzyskują akt rozwodu. Akt rozwodu wydaje się niezwłocznie po stwierdzeniu, że zostały złożone dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem. Jeżeli jedna strona zdecydowanie żąda rozwodu, lokalny rząd ludowy przeprowadza mediację. W razie bezskutecznej mediacji sprawa powinna zostać przekazana do wiejskiego lub miejskiego sądu ludowego. Lokalny rząd ludowy nie powinien uniemożliwiać lub utrudniać żadnej ze stron odwołania się do sądu ludowego w tej sprawie. W takim wypadku odpowiedni sąd również powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić mediację. Jeżeli mediacja nie przyniesie skutku, sąd ludowy niezwłocznie wyda wyrok rozwodowy.

Art. 18 Rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go mąż w czasie ciąży żony lub w ciągu jednego roku po porodzie, chyba że rozwodu żąda żona.

Art. 19 § 1. Jeśli żołnierz pozostający w służbie czynnej utrzymuje kontakt z rodziną, a małżonek żąda rozwodu, musi uzyskać jego zgodę.

§ 2. Przepis nie ma zastosowania w przypadku, gdy żołnierz nie utrzymuje kontaktu z rodziną przez dwa lata od daty opublikowania niniejszej ustawy. Jeżeli sytuacja taka ma miejsce przed opublikowaniem ustawy, rozwód żądany przez małżonka jest dopuszczalny w razie braku kontaktu z rodziną przez kolejny rok od daty opublikowania ustawy.

2. Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej z 1980 r.

Art. 24 Rozwód powinien zostać udzielony, gdy mężczyzna i kobieta zgodnie o to wnoszą. Obie strony powinny złożyć wniosek w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw. Akt rozwodu wydaje się niezwłocznie, jeśli urząd stwierdzi, że zostały złożone dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem.

Art. 25 § 1. Jeśli jedna ze stron żąda rozwodu, może zwrócić się do właściwej

organizacji o mediację lub bezpośrednio wnieść pozew o rozwód do sądu ludowego.

§ 2. Właściwy sąd ludowy powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić mediację. Jeżeli mediacja nie przyniesie skutku, a sąd stwierdzi, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami, powinien orzec rozwód.

Art. 26 Jeśli małżonek żołnierza pozostającego w służbie czynnej żąda rozwodu, musi uzyskać jego zgodę.

Art. 27 Rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go mąż w czasie ciąży żony lub w ciągu jednego roku po porodzie, chyba że rozwodu żąda żona lub sąd uzna za konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez męża.

3. Akt regulujący rejestrację małżeństw z 1986 r.

Art. 7 § 1. W wypadku gdy mężczyzna i kobieta chcą się rozwieść dobrowolnie i osiągnęli porozumienie w sprawie opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem, obie strony powinny złożyć wniosek o rozwód osobiście w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw właściwym dla miejsca zamieszkania jednej ze stron. Podczas składania wniosku należy przedstawić dowód osobisty lub certyfikat rezydencji oraz akt małżeństwa. Akt rozwodu wydaje się, jeżeli urząd stwierdzi, że zostały złożone dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem.

§ 2. Wniosek o rozwód pozostawia się bez rozpoznania w sytuacjach, gdy tylko jedna strona żąda rozwodu lub gdy strony nie doszły do porozumienia w sprawie opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem.

4. Rozporządzenie o kontroli rejestracji małżeństw z 1994 r.

Art. 14 Małżonkowie żądający rozwodu powinni udać się do urzędu do spraw rejestracji małżeństw właściwego dla miejsca zamieszkania jednego z małżonków. Podczas składania wniosku należy przedstawić następujące dokumenty:

(1) certyfikat rezydencji;

- (2) dowód osobisty;
- (3) zaświadczenie wystawiane przez jednostkę pracy lub miejski albo wiejski komitet mieszkańców;
- (4) porozumienie rozwodowe;
- (5) akt małżeństwa.

Art. 15 Porozumienie rozwodowe powinno zawierać dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi, wsparcia finansowego w razie niedostatku małżonka, oraz rozporządzenia majątkiem i długami. Treść porozumienia powinna sprzyjać ochronie słusznych praw i interesów kobiety oraz dzieci.

Art. 16 Urząd do spraw rejestracji małżeństw rozpoznaje wniosek o rozwód złożony przez strony w ciągu jednego miesiąca od daty przyjęcia wniosku, rejestruje rozwód, wydaje akt rozwodu oraz unieważnia akty małżeństwa, jeżeli strony spełniają warunki udzielenia rozwodu. Małżeństwo zostaje rozwiązane z chwilą uzyskania przez małżonków aktu rozwodu.

Art. 18 Wniosek o rozwód pozostawia się bez rozpoznania, jeżeli zachodzi jedna z następujących okoliczności:

- (1) tylko jeden z małżonków żąda rozwodu;
- (2) obie strony żądają rozwodu, ale nie osiągnęły porozumienia w sprawie opieki nad dziećmi, wsparcia finansowego w razie niedostatku małżonka, oraz rozporządzenia majątkiem i długami;
- (3) jeden lub oboje małżonków mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych lub nie posiadają zdolności do czynności prawnych;
- (4) osoby zainteresowane nie dokonały rejestracji małżeństwa.

5. Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej z 2001 r.

Art. 31 Rozwód powinien zostać udzielony, gdy mężczyzna i kobieta zgodnie o to

wnoszą. Obydwie strony powinny złożyć wniosek w urzędzie do spraw rejestracji małżeństw. Akt rozwodu wydaje się, jeżeli urząd stwierdzi, że zostały złożone dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi i rozporządzenia majątkiem.

Art. 32 § 1. Jeżeli jedna ze stron żąda rozwodu, może zwrócić się do właściwej organizacji o mediację lub bezpośrednio wnieść pozew o rozwód do sądu.

§ 2. Właściwy sąd ludowy powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić mediację. Jeżeli mediacja nie przyniesie skutku, a sąd stwierdzi, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami, powinien orzec rozwód.

§ 3. Sąd ludowy powinien orzec rozwód, jeżeli mediacja jest bezskuteczna, a zachodzi jedna z następujących okoliczności:

- (1) którakolwiek ze stron dopuszcza się bigamii lub zamieszkuje z innym partnerem;
- (2) którakolwiek ze stron stosuje przemoc domową wobec członka rodziny lub znęca się nad nim lub porzuca go;
- (3) którakolwiek ze stron jest uzależniona od hazardu lub narkotyków, lub ma inne złe nawyki i odmawia poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień;
- (4) strony żyją w separacji z powodu braku więzi uczuciowej od co najmniej 2 lat;
- (5) występują inne okoliczności powodujące rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

§ 4. Jeżeli jedna ze stron została uznana przez sąd za zaginioną, a druga strona żąda rozwodu, sąd ludowy powinien orzec rozwód.

Art. 33 Jeżeli małżonek żołnierza pozostającego w służbie czynnej żąda rozwodu, musi uzyskać jego zgodę, chyba że wina leży po stronie żołnierza.

Art. 34 Rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go mąż w czasie ciąży żony lub w ciągu jednego roku po porodzie lub w ciągu 6 miesięcy po przerwaniu ciąży, chyba że rozwodu żąda żona lub sąd uzna za konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez męża.

6. Rozporządzenie o rejestracji małżeństw z 2003 r.

Art. 10 § 1. W przypadku dobrowolnego rozwodu obywateli chińskich, mężczyzna i kobieta powinni razem stawić się na rejestrację rozwodu przed urzędem do spraw rejestracji małżeństw właściwym dla miejsca zamieszkania jednej ze stron.

§ 2. W przypadku dobrowolnego rozwodu na terytorium Chińskiej Republiki Ludowej pomiędzy obywatelem chińskim i cudzoziemcem lub pomiędzy obywatelem chińskim i obywatelem Hongkongu, Makau, Tajwanu lub obywatelem chińskim mieszkającym na stałe za granicą, mężczyzna i kobieta powinni razem stawić się na rejestrację rozwodu przed urzędem do spraw rejestracji małżeństw właściwym dla miejsca zamieszkania obywatela chińskiego.

Art. 11 § 1. Przy dokonaniu rejestracji rozwodu małżonkowie powinni przedstawić następujące dokumenty:

- (1) certyfikat rezydencji, dowód osobisty;
- (2) akt małżeństwa;
- (3) porozumienie rozwodowe.

§ 2. Obywatel Hongkongu, Makau lub Tajwanu, poza dokumentami wymienionymi w punkcie (2) i (3) poprzedzającego paragrafu, powinien przedstawić także ważne zezwolenie na podróż oraz dowód osobisty, a obywatel chiński mieszkający na stałe za granicą lub cudzoziemiec - paszport lub inny ważny międzynarodowy dokument podróży.

§ 3. Porozumienie rozwodowe powinno zawierać dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi, rozporządzenia majątkiem i długami.

Art. 12 Wniosek o rozwód pozostawia się bez rozpoznania, jeżeli zachodzi jedna z następujących okoliczności:

- (1) małżonkowie nie zawarli porozumienia rozwodowego;
- (2) jeden lub oboje małżonków mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych lub

nie posiadają zdolności do czynności prawnych;

(3) małżeństwo nie zostało zarejestrowane na terytorium Chin.

Art. 13 Urząd do spraw rejestracji małżeństw bada zaświadczenia i materiały dowodowe złożone przez strony oraz zasięga informacji na temat istotnych okoliczności. Jeżeli urząd stwierdzi, że zostały złożone dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi, rozporządzenia majątkiem i długami, dokonuje rejestracji na miejscu i wydaje akt rozwodu.

7. Kodeks cywilny Chińskiej Republiki Ludowej z 2020 r.

Art. 1076 § 1. Małżonkowie żądający rozwodu powinni udać się do urzędu do spraw rejestracji małżeństw i złożyć wnioski o rozwód.

§ 2. Powinni podpisać porozumienie rozwodowe, w którym należy zawrzeć dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi, rozporządzenia majątkiem i długami.

Art. 1077 § 1. Jeżeli którykolwiek z małżonków sprzeciwia się rozwodowi, może wnieść o wycofanie wniosku o rozwód w ciągu 30 dni od daty otrzymania wniosku przez urząd do spraw rejestracji małżeństw.

§ 2. W ciągu 30 dni po upływie terminu wskazanego w paragrafie poprzedzającym, obie strony powinny wnieść o wydanie aktu rozwodu osobiście przed urzędem do spraw rejestracji małżeństw. W przeciwnym razie wniosek o rozwód uważa się za wycofany.

Art. 1078 Po stwierdzeniu, że zostały złożone dobrowolne oświadczenia woli stron o rozwodzie oraz zgodne stanowisko dotyczące opieki nad dziećmi, rozporządzenia majątkiem i długami, urząd do spraw rejestracji małżeństw dokonuje rejestracji rozwodu oraz wydaje akt rozwodu.

Art. 1079 § 1. Jeżeli jedna ze stron żąda rozwodu, może zwrócić się do właściwej organizacji o mediację lub bezpośrednio wnieść pozew o rozwód do sądu ludowego.

§ 2. Właściwy sąd ludowy powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić mediację. Jeżeli mediacja nie przyniesie skutku, a sąd stwierdzi, że doszło do rzeczywistego rozkładu więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami, powinien orzec rozwód.

§ 3. Sąd powinien orzec rozwód, jeśli mediacja jest bezskuteczna, a zachodzi jedna z następujących okoliczności:

- (1) którakolwiek ze stron dopuszcza się bigamii lub zamieszkuje z innym partnerem;
- (2) którakolwiek ze stron stosuje przemoc domową wobec członka rodziny lub znęca się nad nim lub porzuca go;
- (3) którakolwiek ze stron jest uzależniona od hazardu lub narkotyków, lub ma inne złe nawyki i odmawia poprawy zachowania mimo wielokrotnych napomnień;
- (4) strony żyją w separacji z powodu braku więzi uczuciowej od co najmniej 2 lat;
- (5) występują inne okoliczności powodujące rzeczywisty rozkład więzi uczuciowej pomiędzy małżonkami.

§ 4. Jeżeli jedna ze stron została uznana przez sąd za zaginioną, a druga strona żąda rozwodu, sąd ludowy powinien orzec rozwód.

§ 5. Jeżeli małżonkowie żyją w separacji przez kolejny rok po wyroku odmawiającym udzielenia rozwodu, sąd ludowy powinien orzec rozwód, jeżeli którakolwiek ze stron ponownie wnosi o rozwód.

Art. 1080 Małżeństwo zostanie rozwiązane z chwilą zakończenia rejestracji rozwodu lub uprawomocnienia się wyroku rozwodowego albo wejścia w życie ugody rozwodowej.

Art. 1081 Jeżeli małżonek żołnierza pozostającego w służbie czynnej żąda rozwodu, powinien uzyskać jego zgodę, chyba że wina leży po stronie żołnierza.

Art. 1082 Rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go mąż w czasie ciąży żony lub w ciągu jednego roku po porodzie lub zapaw ciąży 6 miesięcy po przerwaniu ciąży, chyba

że rozwodu żąda żona lub sąd ludowy uzna za konieczne przyjęcie wniosku o rozwód złożonego przez męża.